

Yunus Emre Divanı'ndaki Fiillerin Bağlamlı ve Tanıklı Sözlüğü Denemesi*

Concordance Essay of Verbs in the Yunus Emre's Divan

Dr. Öğr. Üyesi Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ¹

Öz

Bu araştırma, Türk kültürü ve Türk yazı dilinin oluşumunda yapı taşı kabul edilen Yunus Emre'nin Divanı'ndaki fiillerin, bağlamdan yola çıkılarak anlamlandırılması ve tanıklandırılması üzerinedir. Araştırmada Divan'da yer alan Türkçe basit ve türemiş fiillerin bağlamlı ve tanıklı anlamları verilmiştir. Çalışmada, tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeliyle Divan'da yer alan fiiller fişlenmiş ve fiillerin çok çeşitli anlamları tespit edilmiştir. Söz konusu eserle ilgili daha önce yapılan çalışmalar ve sözlüklerin, eserin söz varlığını tam olarak yansıtmaması araştırmanın önemine işaret etmektedir. Bağlamlı ve tanıklı bir sözlük denemesi olan çalışma, bu yönüyle özgün değer taşımaktadır. Divan'dan fişlenen 504 fiilin bağlama dayalı anlamları, tanıklarıyla verilmiştir. Fiillerin çok anlamlı, eş adlı durumları da ortaya çıkmıştır. Fikirleri, edebî kişiliği, eserleri tüm dünyada yayılmış Yunus Emre'nin eserlerinin doğru bir biçimde anlaşılması için bu tür çalışmalar önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Yunus Emre ile birlikte diğer tarihî ve edebî eserlerin söz varlığının bağlamlı ve tanıklı bir biçimde ortaya konulması için çeşitli projeler ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu tür çalışmaların sayısının artması söz varlığı, anlam bilimi ve sözlük bilimine ciddi katkılar sağlayacaktır. Tarihi ve yazılı metinleri yüzyıllar öncesine dayanan, hâlihazırda manzum-mensur eserleri bulunan, zengin söz varlığına sahip Türk dilinin verilerinin gün yüzüne çıkartılabilmesi ve ilgili alanlara hizmet edebilmesi için bilimsel araştırma ve çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre Divanı, fiiller, bağlamlı sözlük

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This research is about the meaning of the verbs in Yunus Emre's Divan, which is accepted as the building block in the formation of Turkish culture and the written language of the Turkish language, based on the context. Contextual and concordance meanings of Turkish simple and derived verbs in the *Divan* are given. In the study, the general scanning model, one of the scanning models, was used. With the scanning model, the verbs in the *Divan* were recorded and various meanings of the verbs were determined. The studies and dictionaries about the work in question and the fact that the work does not fully reflect the vocabulary point to the importance of the research. However, this research, which is a contextual dictionary experiment, has original. Contextual meanings of 504 verbs recorded from the *Divan* are given with their reference. Such studies are important for a correct understanding of the works of Yunus Emre, whose ideas, literary personality and works have spread all over the world. In addition, various projects and studies are carried out with Yunus Emre in order to reveal the vocabulary of other historical and literary works in a contextual and witness way. Increasing the number of such studies will make a serious contribution to vocabulary, semantics and lexicology.

Keywords: Yunus Emre's Divan, verbs, contextual dictionary, concordance

* Bu çalışma, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında hazırlanan "Eski Anadolu Türkçesi ile Kâmûs-ı Türkî'deki Fiiller Üzerine Karşılaştırmalı Anlam İncelemesi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hadraerkinay@hotmail.com

Paper Type: Research

Giriş

Yunus Emre Türk tarihi, kültürü ve dilinin yapı taşlarından biridir. Sadece Türk coğrafyasında değil tüm dünyada yüzyıllardır bilinen, okunan eserleri klasikleşmiş bir şahsiyettir. 2021 yılı, Yunus Emre'nin vefatının 700. yıl dönümü olması münasebetiyle UNESCO tarafından anma ve kutlama yılı olarak edilmiştir. Yine Yunus Emre'nin şiirlerinde işlediği sevgi, hoşgörü ve barış söylemlerinden mütevellit 1991 yılı UNESCO tarafından Yunus Emre Sevgi Yılı olarak belirlenmişti. Tüm coğrafyalara ve zamanlara hitap eden Yunus Emre birçok disiplinin çalışma konusu olan evrensel bir şahsiyettir.

Yunus Emre'nin düşünceleri, edebî kişiliği, dili, üslubu ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Yunus Emre Türk yazı dilinin oluşmasını sağladığı için Türk kültürü için dönüm noktası konumundadır. Günümüzde Yunus Emre ile ilgili yapılan çalışmalar istenen düzeyde ve yeterli değildir. Yunus Emre'yi anlamak ve anlamlandırmak için birtakım çalışmalar yapılmış olsa da hâlen eksiklikler söz konusudur. Bu çalışma, Yunus Emre'nin Divanı'ndaki fiillerin anlamlandırılmasını konu edinmektedir. Çalışmanın bağlamlı ve tanıklı sözlük denemesi biçiminde olması özgünlüğünü göstermektedir. Zira literatürde Yunus Emre ile ilgili çeşitli araştırmalar söz konusu olsa da Yunus Emre'nin şiirlerinin anlam zenginliğini ortaya koyan çalışmalar azdır. Çalışmanın bu yönüyle bilim dünyasına katkı sağlanması beklenmektedir.

Yunus Emre; müzik, dil bilimi, edebiyat, felsefe, din, sanat, psikoloji, eğitim bilimleri, halk bilimi gibi disiplinlerin araştırma konusu olmuştur.² Dil bilimi alanında Yunus Emre ile ilgili yapılan tezler söz varlığı, biçim bilgisi, söz dizimi ile ilgilidir. Anlam bilimi alanında yapılmış tezler ise oldukça sınırlıdır. Çukurlu (2010, s. ii), teşbih ve istiare sanatlarının Yunus Emre Divanı'nda nasıl işlendiğini belirleyen bir çalışma yapmıştır.

Türk dilinin zengin anlam dünyası ve söz varlığını tespit etmek amacıyla Türk Dili Kurumu tarafından *Tarama Sözlüğü* hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra tarihî metin çalışmaları yapan araştırmacılar çalışmalarının sonuna dizin/indeks/sözlük eklemektedir. Bununla birlikte sadece bir dönemi veya bir şahsiyetin eser(ler)indeki söz varlığını yansıtan sözlükler de hazırlanmaktadır. Bu tür sözlüklerin hazırlanması anlam bilimi ve sözl(c)ük bilimi alanlarına katkı sağlayacak biçimde olmalıdır. Sözcüklerin anlamları bağlamdan yola çıkılarak belirlenmelidir. Türk dilinin söz varlığının doğru bir biçimde anlamlandırılması ve anlam olayları ile anlam gelişmelerinin takip edilebilmesi oluşturulan sözlüklerin bağlamsal, işlevsel ve pragmatist olmasıyla mümkün olmaktadır.

Kimi bağlamlı, tanıklı ve işlevsel sözlük projelerinin son zamanlarda artış göstermesi anlam bilimi çalışmaları için önem arz etmektedir. Temelleri 2007 yılına dayanan ve edebî metinlerin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünü oluşturmayı amaçlayan geniş kapsamlı *Tebdiz* projesi, *Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlük* olarak adlandırılmaktadır.³ Sözlükler dışında yine Türk dilinin tarihî süreçleri ve(ya) dönemleriyle ilgili yapılan karşılaştırmalı anlam incelemelerinde de sözcüklerin bağlamsal anlamları baz alınmaktadır. Bu çalışmada da Yunus Emre'nin Divanı'ndaki fiiller bağlamdan yola çıkılarak anlamlandırılmıştır. Araştırmayı önemli kılan husus, fiillerin anlamlandırılmasında sadece dizin ve sözlüklerden değil aynı zamanda metnin bağlamından istifa edilmesidir.

Literatürde son zamanlarda bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının sayısında artış görülmektedir⁴. Özellikle tarihî metinlerin bağlamdan (*context*) yola çıkılarak

² <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E. T. 21.06.2021.

³ <http://www.tebdiz.com/index.php?sayfa=hakkimizda>, E.T. 21.06.2021.

⁴ bkz. Öztürk, F. (2008). İşlevsel Sözlük ve Osmanlı Şiirinde Bağlam. *Turkish Studies*, 3(1), 326-334. ve Şenödeyici, Ö. (2017). Üslup Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği. *Littera Lurca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 282-306.

anlamlandırılma çalışmaları şairlerin Divanları ile ilgilidir. Bu tür çalışmalar Türkçenin söz varlığı ile anlam dünyasının tarihsel gelişiminin tespiti açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırmada Yunus Emre Divanı'ndaki basit ve türemiş fiiller taranmıştır. Araştırmada Türkçe fiiller tercih edilmekle birlikte alıntı sözcüklere '+IA' ve '+IAn' gibi işlek isimden fiil yapım ekleri getirilmesi suretiyle Türkçe eklerle genişletilmiş, metinlerde sık geçen bazı fiiller de araştırmaya dâhil edilmiştir: *zorlan-*, *müjdele-*. Ses yansımali fiillere de çalışmada yer verilmiştir. Divan'dan fişlenen basit ve türemiş fiiller, anlamları ve tanıklarıyla birlikte verilmiştir.

1. Yunus Emre

Tarihi ve hayatı hakkında pek az bilgiye sahip olunan Yunus Emre'nin (Köprülü, 1981, s. 261) 13. yüzyılın ortalarından 14. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Anadolu havzasında doğup yaşamış bir Türkmen kocası, şair bir eren olduğu söylenir (Tatçı, 2009, s. 12). Yunus Emre, XIII. asırda (kaynaklara göre 1240-1 senesinde doğmuş, 1320-1'de ölmüş) Orta Anadolu'da yaşayan mutasavvıf şairdir. Tasavvuf öğrenimi için önce Hacı Bektaş-ı Veli'ye gitmiş, onun yönlendirmesiyle Tapduk Emre'nin müridi olmuştur. Menakıba göre Tapduk Emre'ye kırk yıl hizmet ettikten sonra seyr ü sülûkunu tamamlamıştır (Tatçı, 2014, s. 1). Sosyal çalkantı ve huzursuzluk ortamı içindeki Anadolu'da ümit ve moral kaynağı olmuştur. Şiirlerindeki samimiyet ve sihirli kudretle hissetme, duygulanma ve düşünmeyi harekete geçirmiştir (Demirci, 2008, s. 128). Hümanizmi ve hoşgörüyü insanlığa telkin ederek şiirleri ve öğretileriyle günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Yunus Emre'nin büyüklüğü, eşsiz bir sanatkâr olmasıyla birlikte taşıdığı insan sevgisi (Demirci, 2008, s. 127) ve bu sevginin kaynağı olan Allah aşkından ileri gelmektedir. Yunus Emre, "Ahmed Yesevî ile başlayan halk diliyle tasavvuf edebiyatının en üstün şairidir" (Demirci, 2008, s. 139).

Yunus; şiirlerinde hem aruz hem hece kullanmıştır, şiirlerinde hece-aruz ikiliği vardır, Yunus'u halk şairi saymak doğru değildir, zira dili millî olmakla beraber Yunus mutasavvıf bir şairdir (Tatçı, 2009, s. 29). Kargaşa, savaş, salgın hastalıkların egemen olduğu dönemde Anadolu'da birlik düşüncesini işleyen Yunus'un benimsenmesinde halka seslendiği arı ve duru Türkçenin etkisi, halka yakınlığı yadsınamaz bir gerçektir. Dilçin'e göre (2011, s. 402-403) Yunus, bugünkü anlamıyla bir halk şairi olmamakla birlikte kullandığı dil de halk dili değildir. Dili Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait edebî dildir ve şiirlerinde birçok arkaik sözcük yer edinir. Kullandığı edebî dil halkın anlayabileceği ölçüde yalın ve açık olsa da anlam yönünden Yunus'u şiirlerinin derinliğine inebilmek için Kur'an ve hadis bilgisi, tasavvuf ve çağın genel kültürü bilinmelidir.

2. Yunus Emre Divanı

Yunus'un asıl sanatı, düşünce dünyası ve estetik temayüllerinin öğrenildiği eseri Divan'ıdır (Tatçı, 2008, s. 61). Yunus Emre Divanı'ndaki şiirlerin tamamının Yunus'a ait olup olmadığı ise tartışmalı bir konudur. Yunus'un Divan'ında kendisine ait parçalar olmadığı gibi Yunus'a ait olduğu kesinlikle bilinen -Mulbahlı'nın XV. yüzyılın ilk yarısında yayımladığı ilahiler gibi- parçalar yoktur (Köprülü, 1981, s. 290). Yunus Emre'yi çok seven ve şiirlerinin etkisinde kalan takipçileri, Yunus'un inanış ve düşüncelerini benimseyerek onun gibi sade, samimi ve akıcı bir üslupla şiir yazmışlardır (Demirci, 2008, s. 128). İsim ve mahlas benzerlikleri de karışıklığa yol açmaktadır. Araştırmacılar, Yunus Emre'nin şiirlerinin tespitinde üslup, mutasavvıf düşünce, sadelik gibi ölçütleri göz önünde bulundurmuşlardır. Toprak, *Yunus Emre Divanı* çalışmasında bu konuyla ilgili şu açıklamaları yapmıştır: "Bu eseri meydana getirmek için İstanbul'da, Ankara'da, Konya'da özel koleksiyonlarda ve kütüphanelerde mevcut olan divanların hepsini inceledik. Tamam veya noksan dokuz yüz kadar şiir topladık. Bunların içinde, divana yabancı şiirlerin karıştığı yüzlerce parça vardı. Mesela: *Sanatın yeğreği namaz imiş hoş ne pişe*, diye başlayan şiirde *Evinde helâline beş vakit namaz öğretgil/Ögüdüün dutmaz*

ise yazugu yoktur boşa hükmünü veren bir beyit vardır ki Yûnus'un düşünceleri ile üslubiyle taban tabana zıttır" (Toprak, 2006, s. 34).

Yunus Emre Divanı'nın anlam dünyası ve söz varlığı başlı başına bir araştırma konusudur. Yunus Emre'yi anlamak ve tasavvufi şiirlerini yorumlayabilmek adına Yunus Emre sözlüğü elzemdir. Albayrak (2014) tarafından *Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü*⁵ yayımlanmış olsa da fiillerin anlamlandırılmasında mevzubahis eserden yeterince istifade edilememiştir. Zira sözlükte, sözcükler anlamlandırılırken beyitte geçtiği anlamı göz önünde bulundurulmayarak sözcüğün Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'te geçtiği anlamları sırasıyla verilmiştir. Örneğin *boz-* fiilinin Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'te onuncu sırada verilen *kızlığına zarar vermek* anlamına, Albayrak'ın sözlüğünde de yer verilmiştir. Oysaki fiil bu anlamıyla Yunus Emre Divanı'nın beyitlerinde geçmemektedir. Bununla birlikte Hayati Develi, sözlükteki usul ve bilimsel yanlışları açıklayan, sözcüklere verilen anlamların anakronik yani eserin yazıldığı çağa uygun olmadığını bir eleştiri yazısında belirtmiştir (Develi, 2015, s. 84). Aynı zamanda çalışmanın sözlük ölçütlerine uygun olup olmadığına dair bir başka eleştiri yazısı da Ekrem Sakar tarafından yazılmıştır (Sakar, 2015, s. 31).

3. Yöntem

Araştırmanın evrenini Yunus Emre Divanı'ndaki tüm fiiller, örneklemini ise Divan'daki Türkçe basit ve türemiş fiiller oluşturmaktadır.

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya halen var olan bir durumu betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Tarama modellerinde "nedir, nelerden oluşmaktadır?" soruları sorulmaktadır. Çalışmada, tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da örneklem üzerinden yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2012, s. 77-79). Araştırmada Yunus Emre'nin Divanı taranmış ve Türkçe basit ve türemiş fiiller fişlenmiştir. Türkçe kökenli veya alıntı sözcüklerin Türkçe isimden fiil yapım ekleriyle genişletilmiş türemiş fiiller de çalışmada yer almaktadır. Fiillerin anlam(lar)ı verildikten sonra Divan'dan tanıkları verilmiştir. Araştırmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Zira tarihî metinlerin dizin veya sözlükleri hazırlanırken çoğu zaman bağlamın göz ardı edildiği görülmektedir. Veyahut anlamlarıyla verilen tanıkların hatalı olduğu da tespit edilmektedir. Anlam bilimi çalışmalarında tarihî sözlüklerden ve metinlerden istifade etmenin öneminin yanı sıra sözcüklerin anlamlandırılmasındaki netlik bağlamla sağlanabilir. Bu nedenle bu çalışmada fiiller anlamlandırılırken Divan'ın bağlamı baz alınmıştır. Araştırma bu yönüyle son yıllarda artış gösteren özellikle tarihî ve edebî metinlerin bağlamlı ve tanıklı sözlük projelerine de katkı sağlayacaktır. Yunus Emre gibi Türk yazı dilinin öncüsü ve Türk kültürünün klasikleşmiş temsilcisinin eserlerinin anlaşılması, anlamlandırılması gerekliliği araştırmanın önemine işaret etmektedir. Çalışma Türk dilinin söz varlığı için önem arz etmektedir. Anlam bilimi, sözcük bilimi, sözlük bilimi disiplinleriyle ilintili olan bu araştırma özgün değer taşımaktadır.

4. Bulgular

4.1. Yunus Emre Divanı'ndaki Fiillerin Bağlamlı ve Tanıklı Sözlüğü

Yunus Emre'nin şiirlerinde Köktürkçeden günümüze kadar gelen söz varlığı öğelerinin Eski Anadolu Türkçesi dönemiyle birlikte bu metinlerde ortaya çıktığı görülmektedir. En eski dönemlerin metinlerde geçen öğeler önemli bir değişmeye uğramadan bu şiirlerde yaşar (Aksan, 2005, s. 27). Yunus Emre'nin Divanı'nda pek çok arkaik sözcük kullanmıştır. Bugün unutulmuş hatta bir kısmının Eski Anadolu Türkçesine Dönemi eserlerinde yer almadığı tespit edilen arkaik fiiller söz konusudur: *esenle-*, *karı-*, *şes-*, *tan-*, *üz-*.

⁵ Albayrak, N. (2014). Gönül Çalab'ın Tahtı Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü. İstanbul: Dergâh Yay.

Yunus Emre'nin Divanı'nda yer alan fiillerin bağlamli ve tanıklı sözlüğü denemesi aşağıda alfabetik olarak yer almaktadır⁶:

aç- 1. açmak “*Sen Hakk'a 'âşıkısan Hak sana kapu açar/Ko seni begenmeği varlığını evini yık*” YED⁷ 131-6, 2. ifşa etmek “*Aklumuz ol levhe bakar gizli marazlarum açar/Söz gelür gönlüme akar söz dile ansuzın gelür*” YED 42-8, 3. yayılmasını sağlamak “*Bineridi Düldül'e bilinde Zülfekâr'ı/Erenler açdı dîni Tanrı Arslan'ı kanı*” YED 396-8, 4. çözmek “*Bölüklerini saçının açdı kız/Tagıtdı Süheyl üstüne saçdı kız*” YED 138-3.

açıl- 1. açık hâle gelmek, açılmak “*Sen sanmadugun yirde/Nâgâh açıla perde/Dermân irişe derde/Allah görelüm n'eyler*” YED 71-5, 2. ifşa olmak “*Işka döyemedi özüm gensüzün açıldı râzum/Yûnus senün iş bu sözün 'âlemlere destân ola*” YED 4-8, 3. büyümek, serpilmek, açmak “*Yûnus er nazarında tâze güller açılmış/Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek*” YED 141-6, 4. belli olmak, görünmek “*Tenüm ortaya açıla yakasız gönlek biçile/Bizi bir arı veçhile yuyanlara selâm olsun*” YED 231-3.

ag- yükselmek “*Resûl ağdı Mi'râc'a nazar eyledi hoca/Görün görün kim niçe vasfını dervişlerün*” YED 149-3.

agart- temizlemek, arındırmak “*Behey miskîn aç gözünü bu fâniden yum gözünü/Günâhdan kara yüzünü hiç ağartmayasın bigi*” YED 414-3.

agdur- yukarı çıkartmak, yükseltmek, oturtmak “*Önümce kuyı kazanı Hak tahtın agdursun anı/Arzumca taşlar atanı güller nisâr olsun ana*” YED 13-3.

agla- ağlamak “*Firâkun bagrumı taglar ne bilsün kadrünü sağlar/Seni görmeyeli dostum bu gözüm kanlı yaş aglar*” YED 55-1.

aglaş- birlikte ağlamak “*Anup kıyâmet gününü/Aglaşalum ol gün için/Ol gün melâmet günüdür/Aglaşalum ol gün için*” YED 272-1.

aglat- ağlatmak “*Yâ elüm al kaldur beni/Yâ asluna irdür beni/Çok aglatdun güldür beni/Gel gör beni 'ışk n'eyledi*” YED 404-8.

ağsur- hapşürmek “*Çün cân gevdeye irdi ahsurdı öri turdu/El götürüp ol demde Hakk'a şükür eyledi*” YED 355-6.

ak- 1. akmak “*Akar yaşum sele benzer 'ömür geçer yile benzer/Güler yüzün güle benzer ne bilsün geçe bu çağlar*” YED 55-2, 2. karışmak, katılmak “*Dirildük bınar olduk irkildük ırmag olduk/Akduk denize tolduk taşduk el-hamdüli'llâh*” YED 292-7, 3. hücum etmek, akın etmek “*Işk nefis iline akdı ne buldıyısı yakdı/Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldı*” YED 394-3.

akıt- akıtmak, dökmek, akmasına yol açmak “*Akıdayım kanlı yaşum arturayım bagrum başın/Ta ki bulunca nakkâşum seyrân ideyin bir zamân*” YED 253-5.

aktar- / **akdar-** yere sermek, devirmek, yenmek, attan düşürmek “*İy niçe arslanları alur akdarur ölüm/'Azrâil pençesine bir yoksulca döyemez*” YED 105-4.

al- 1. almak “*Ser-mâyemüz bir cânıdı anı dahı aldı bu 'ışk/Ne ser-mâye var ne dükkân bâzâra neye varayın*” YED 266-2, 2. satın almak “*Alalum bâzâra girüp ok kılıç/Kıralum bu şârlıyı kalmaya hêç*” YED 242-11, 3. birlikte götürmek “*Câna niçe 'âşıkısın bu kayıddan geçmezsin/Deryâdan ne alasın ırmaktan geçmeyince*” YED 297-6, 4. tutmak “*Yûnus miskîn anı görmüş eline hem dîvân almış/'Âlimler okıyamamış bu ma'niden tuyan gelsün*” YED 230-7, 5. bulunduğu yerden ayırmak “*Yuvandan yavrın aldılar/Seni dîvâne kıldılar/Zamân böyl'olur didiler/Söyle bülbülcüğüm söyle*” YED 343-10, 6. kabul etmek “*Dost elinden ol er şâhi aldı içdi 'ışk şarâbın/Anuniçün gitmez âhi dost firâkidur honları*” YED 415-3, 7. koymak, taşımak, dâhil

⁶ Fiillerin anlamlandırılmasında Erkinay'ın (2017) çalışmasından istifade edilmiştir.

⁷ Araştırmada Yunus Emre Divanı, YED olarak kısaltılmıştır.

etmek “*Aldı beni ince yola/İltdi Sırât köprüsine*” YED 184-15, **8.** öğrenmek, dinlemek “*Yûnus bu sözleri erenden aldı/Sana dahı geregise alasin*” YED 279-13.

alda- aldatmak “*Bu şârun hayâlleri dürlü dürlü hâlleri/Aldamış gâfilleri câzû ‘ayyâra benzer*” YED 69-5.

aldan- aldanmak “*Aldanma mâla davara kulluk eyle Hakk'a yara/Seviyile bile vara bâkî yoldaş olanı gör*” YED 22-6.

alış- alevlenip yanmaya başlamak, tutuşmak “*Ânlar anda bilişdi ol dem gönül alışdı/‘Âlem halkı karışdı denizler kaynar iken*” YED 243-6.

an- **1.** anmak “*Girçek ‘âşık olan kişi anmaya dünyâ-âhiret/‘Âşık degüldür ol kişi yürüye ‘izzeti kova*” YED 2-2, **2.** bahsetmek, sözünü etmek “*‘Işk da ‘vîsin kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ/‘Işk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ*” YED 2-1, **3.** düşünmek “*Anmaz mısın sen şol günü gözün nesne görmez ola/Düşe sûretün topraga dilün haber virmez ola*” YED 6-1.

anıl- **1.** anılmak “*Yûnus cânun yinile ki dostlugun anıla/‘Işkıla dinlerisen bilesin kudretümüz*” YED 116-8, **2.** söz konusu olmak, bahsedilmek “*‘Işkun serhengi beni komaz hiç bir nesneye/Ne İslâm'da ne dînde anılmaz küfr ü imân*” YED 264-4.

anla- **1.** anlamak “*‘İbrete kalmaz mısın ya hod anlamaz mısın/Dinle kuşlar ünini niçe dürlü sâz gelir*” YED 23-3, **2.** bilmek “*‘Işk erinün gönli tolu pâdişâhun haznesidür/‘Işksuz âdem ne anlasun şeri’atun ma'nîsidür*” YED 59-1, **3.** öğrenmek “*Sorun Tapduklu Yûnus'a bu dünyeden ne anladı/Bu dünyenün karârı yok sen neyimiş ben neyimiş*” YED 120-5.

anlat- anlatmak “*Yûnus gel anlat hâlünü bildür nedür ahvâlünü/Derde bıraktı cânını dermân iden gelsün berü*” YED 288-6.

ar- yorulmak, yorgun düşmek “*Ol ferîsteler adı Kirâmen Kâtibîn'dür/Yazmakdan usanmazlar armazlar yaz u kışda*” YED 301-9.

ara- aramak “*Cemâlünü gördüm düşde çok aradum yayda kışda/Bulmadum tagda taşda denizleri süzer oldum*” YED 222-2.

arıt- **1.** temizlemek, temiz hâle getirmek, paklamak “*Yûnus ko yalan da ‘vîyi gel arıta ko sivâyı/Gönlün evünü kız eyle dost gelicek kondurmaga*” YED 329-7, **2.** saf ve katışıksız duruma getirmek, ayrı tutmak, tenzih etmek “*Dildâr için dil şehrinin pâk eyle arıt gayrıdan/Zirâ ki sultân tahtıdur bunda komazlar zâgları*” YED 365-3.

art- **1.** artmak, çoğalmak “*Yıl on iki ay ‘ışk odı içümde uş yanup durur/Yandugunca artar kokum devrüm geçüp solmaz benim*” YED 214-6, **2.** geriye kalmak, bırakmak “*Dünyâ mâlın dutmamış hiç emânet artmamış/Derzi biçüp dikmemiş tonunu Muhammed'ün*” YED 145-4.

artur- / **artdur-** arttırmak, çoğaltmak “*Miskîn Yûnus'un bu cânı şol dosta ulaşalıdan/Dem-be-dem arturur ‘ışkı ulu yirden tîmârüm var*” YED 43-5.

as- **1.** üzerine takınmak, kuşanmak “*Yine yir yüzi tonanup kat kat olup renye batup/Bülbül güle karşı ötüp cân budaga asdı yine*” YED 312-6, **2.** bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek “*‘İlm-i hikmet okıyanlar ‘ışkdan fakîr durur bunlar/Mansur oldum asun beni hep dillerde söyleneyin*” YED 268-8.

asıl- idam edilmek “*Cercîs olup basıldum Mansûr oldum asıldum/Hallâc panbuğı gibi bunda atılıp geldüm*” YED 191-13.

aş- **1.** aşmak YED 80-6, **2.** süre geçmek, bitmek, sona ermek “*Gâfil olma ‘ömr geçdi bir niçe yılun aşdı/‘Işkdur kaynadı taşdı buldum bulmadum dime*” YED 336-2.

aşın- aşınmak, incelmek “*Kâğıdları dükenmez ne hod mürekkepleri/Aşınmaz kalemleri kâ'imlerdür ol işde*” YED 301-11.

at- 1. atmak “Zebânîler çeke tuta götüre Tamu'ya ata/Deri yana sünük düte dün-gün işi efgân ola” YED 9-3, 2. bırakmak “Adı sanı uşatdum/Küfrümi suya atdum/Miskînliğe el katdum/Allah görelüm n'eyler” YED 71-8.

atıl- 1. bir cismin bir yere fırlatılması “Gör niçe taşlar atılır dost için başlar tutılır/Gelür gönüle batılır hâlünüze hâldeş gelür” YED 92-4, 2. bırakılmak “Togruluk mancınığı istigfâr taşıyla/Togru vardı atıldı yıkıldı nefis kal'ası” YED 375-5.

avın- avunmak “Yûnus imdi avınur dostı görüp sevinür/Erenler mahfilinde 'ışkı cünbiş eyledi” YED 362-8.

avla- avlamak “Câna tuzak kuralum şâyed 'ışk ele gire/'İşk niçe avlarlar sorulum tutmuşlara” YED 330-5.

ayıl- ayılmak “Mahlûk bilüsinden geçen Mi'râc dapa oldur uçan/Ma'nî şarâbını içen mestlikden ayılmadılar” YED 40-6.

ayır- / ayur- / ırı- ayırmak, uzaklaştırmak “Yürürüdüm anda pinhân Hak buyruğı virmez amân/Vatanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül” YED 152-3.

ayrıl- / ırıl- 1. Ayrılmak “Meşhûr olup geldi yola Mansûr olan derdi bile/Mecnûn misâl oldı dile ma'sûkdan ayrılmadılar” YED 40-4, 2. yorulmak, yorgun düşmek “Kâ'imdür hiç ırılmaz ansuz kimse dirilmez/Adım adım yir ölçer kendü revân içinde” YED 302-2.

ayruksı- başka türlü olmak, değişmek, yadırgamak “Bu düzilen tertîbi ayruksıdı mı dirsın/Başaramazsın hâce endişeden yitersin” YED 248-11.

az- uzaklaşmak, ayrılmak “Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar/Taş yüzine ol sızar içinde ne varısa” YED 299-2.

azdur- 1. yoldan çıkarmak “İblîs ü âdem kim olur kim azdura yâhûd aza/Bu cümlesi eyü yavuz kamusun andan tutaram” YED 180-3, 2. değiştirmek “Allah sana viribiye bir gün ecel serhengini/Gele gözüne görine azdura benzün rengini” YED 350-1.

bağışla- affetmek “Gel imdi hicâbun yık hırs evinden taşra çık/Hak bağışlaya tevfik kasdila hüner gerek” YED 135-5.

bağışlan- karşılık beklenmeden verilmek “Her kime kim dervîşlik bağışlana/Kalbı gide pâk ola gümüşlene” YED 324-1.

bagla- 1. birleştirmek, bir araya getirmek, derleyip toplamak “Âbdestümüz namâzumuz doğrulukdur tâ'atümüz/'İşkıla bağladuk kâmet sâfumuzu kim ayıra” YED 307-4, 2. tahsis etmek, ayarlamak, yapmak “Ne Tamu'da yir eyledüm/Ne Uçmak'da köşk bağladum/Senün için çok agladum/Bana seni gerek seni” YED 381-7, 3. set çekmek, geçişi engellemek “Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın/Akdun yine kanlu yaşum yollarımı bağlar mısın” YED 270-1.

baglan- bağlanmak, alışmak, müptela olmak “Cânumda ol büt bitüpdür gönülümü ol tutupdur/Hey beni ol avutupdur ayruk neye bağlanayım” YED 216-2.

bak- 1. bakmak “Dursam senünle dururam baksam senünle bakaram/Her kancaru kim yürürem gönlüm yönü sende yana” YED 8-4, 2. ilgi göstermek, ilgilenmek “Yûnus senün 'aybunu gözlegil ayruğı ko/Kimsenün 'aybına sen bakmağıl yazıkdur” YED 86-7, 3. bakınmak “Bir bakgil saga sola tagılma degme yola/Kudret bâğından sana gör niçe âvâz gelür” YED 23-6, 4. dikkat etmek “Görenler elüm öper tâc u hırkama bakar/Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez” YED 117-6, 5. aramak “Her kanda ki gözin baka Çalap hâzırdur mutlaka/Şol cân ki tapmadı Hak'a assısı yok ziyâdadur” YED 54-5, 6. ibret almak, bak ve gör anlamında kalıp ifade “Miskîn Yûnus gözün aç bak iki cihân toptolu Hak/Sıdk odına gümânı yak ol eşkere pinhândadır” YED 54-9, 7. yönelmek “İbrâhîm Edhem vakti terk itdi tâc u tahtı/Allâh 'ışkına bakdı ol sırrı tuyan benem” YED 185-6, 8. demek, söylemek, düşünmek “Az bakmağil sen çoğa

çün dost içünden doga/Varlığın saygıl yoga bunca ne haber gerek" YED 135-14, **9.** aldanmak "Ezelî bilişidük birlige yitmiş idük/Sen bu sûrete bakma vücûd cân vi'âsıdır" YED 33-6.

bakdur- bakmasını sağlamak, göstermek "Elden iş bıraktırdı niteliksüz *bakdurdı/Bizüm ahvâlümüzde anılmaz nâmla nişân*" YED 264-8.

balkı- parlamak, parıldamak, ışıldamak "Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri/Âhir Muhammed nûrî balkıdı içümüzden" YED 233-6.

ban- batırmak, daldırmak, bandırmak "Agudur bal degül dünyâ murâdı/Niçe bir aguya parmak banasın" YED 279-4.

banla- ezan okumak "Banladı ol mü'ezzin turdı kâmet eyledi/Hazret'e tutdı yüzün döndi niyyet eyledi" YED 364-1.

barış- uyuşmak, anlaşmak, sevmek "Her kim 'ışka irişe 'ışk anunla barışa/Kim 'ışka müşteriyse cânına od urmuşlar" YED 68-2.

bas- **1.** basmak "Ben bir dervîşidüm dostum/Hak'dan yana oldı kasdum/Ecel duzagına basdum/Esenledüm dünyâm seni" YED 413-7, **2.** yenmek, üstün gelmek "Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı/Güreşüp basamadum göyündürdi özümü" YED 407-7.

basdur- kapatılmak, üstüne oturtulmak, basma işini yaptırmak "Topraga çün düşürdiler/El topraga üşürdiler/Taşlarıyla basdurdılar/Allâh sana sundum elüm" YED 184-9.

basıl- alt olmak, yenilmek "Cercîs olup basıldum Mansûr oldum asıldum/Hallâc panbuğu gibi bunda atlıp geldüm" YED 191-3.

başar- **1.** başarmak, idare etmek, bir işi istenilen biçimde sonuçlandırmak "Dost diyü geçdi bu 'ömrüm başarmadum dost kullığın/Koyam başara ol beni ben hiç iş başarımazam" YED 174-4, **2.** elde etmek "Yola gider başaramaz yigitlige eli varmaz/Bu nesnelere koyuban yavunmaga düşdi gönül" YED 152-11.

bat- **1.** suyun içine girmek "Çün denize gark oldun bogazuna geldi su/Delü bigi talbinma iy bî-çâre batdun tut" YED 18-7, **2.** Saplanmak "Çokal-cevşen bu 'ışk odına döymez/Okı câna batar katı yalıdır" YED 50-3, **3.** mec. dalmak, içine girmek "Batmış dünyâ mâlına bakmaz ölüm hâline/İrmiş Kârûn mâlına zihî iş düşvârlığı" YED 361-2.

batıl- batırılmak, saplanmak "Gör niçe taşlar atılır dost için başlar tutulur/Gelür gönüle batılır hâlünüze hâldeş gelür" YED 92-4.

bekle- **1.** korumak, muhafaza etmek, göz kulak olmak "Gice gündüz oglancuklar söyleriken bülbül gibi/Ayrılmışlar anaları sinlerini bekler yatur" YED 82-6, **2.** saklamak gizlemek "Eger gerçek 'âşıkısan key beklegil sır sözünü/Bir sözden oda atdılar miskîn Hallâc-ı Mansûr'ı" YED 408-5.

belür- ortaya çıkmak, belirgin hâle gelmek, belli olmak, görünmek "Bu ne dertdür 'aceb dermân belürmez/Ya bu ne yaradur zahmı belürmez" YED 113-1.

benze- **1.** benzemek "İşidün iy yârenler 'ışk bir güneşe benzer/'İşkî olmayan gönül misâl-i taşta benzer" YED 66-1, **2.** bir tutmak "Ne mesel bağlasam olur ne hod gönül karâr kılır/Kim benzedür misl ü misâl hâşâ anı benzetmeyem" YED 183-2.

benzet- **1.** benzetmek "Ne mesel bağlasam olur ne hod gönül karâr kılır/Kim benzedür misl ü misâl hâşâ anı benzetmeyem" YED 183-2, **2.** benzer duruma getirmek "Oluk-su Hak varlığı evliyâdur çarh igi/Çarhı çarha benzetmiş âferin benzedene" YED 313-3.

berkit- pekiştirmek, güçlendirmek, söz veya yemini kuvvetlendirmek "Dün ü günün çekerler o kal üzülün diyü/'Ömrin anda berkitmiş yedilür bir kılıla" YED 304-6.

besle- güçlendirmek, desteklemek "Akıl başda iş bitürür nazar gözden bakar görür/'Akıl gönül içre turur ol üç haslet besler anı" YED 412-3.

bez- bıkmak, usanmak “*Ata oguldan beze bakmaya ana kıza/Şol gün geliser bize unutma ‘arasâtı’*” YED 385-7.

beze- süslemek “*Yûnus ‘âkilisen bunda mülke sûret bezemegil/Mülke sûret bezeyenler kara toprak olmuş yatur’*” YED 74-7.

bezen- süslenmek, bezenmek, donatılmak “*Göklere haber oldu yir-gök şâdılık toldı/Eydürler Ahmed geldi bezendi sekiz Uçmak’*” YED 134-7.

birak- 1. atmak “*Bunun gibi gönüüle niçe dirlik idebilem/Bırakdı yabana beni bir gün gelüp hâlüm sormaz’*” YED 104-3, **2.** terk etmek “*‘Âr-nâmusu bırakdum/Külümü suya atdum/Dervîşlige el katdum/Allah görelüm n’eyler’*” YED 71-10.

birakdur- bırakmasını sağlamak, bırakmasına yol açmak “*Elden iş bırakdurdı niteliksüz bakdurdı/Bizüm ahvâlümüzde anılmaz nâmla nişân’*” YED 264-8.

biç- kumaş kesmek “*Kanâ‘at hırkası içre selâmet başını çekdüm/Melâmet gönlegin biçdüm ‘ârif olup geyen gelsün’*” YED 230-2.

biçil- kumaşın ölçüye göre dikilmesi “*Tenüm ortaya açıla yakasız gönlek biçile/Bizi bir arı vechile yuyanlara selâm olsun’*” YED 232-3.

bil- 1. bilmek “*İy Yûnus ‘ârifisen anladum bildüm dime/Tut miskînlik etegin âhir sana gerekdür’*” YED 84-7, **2.** anlamak, idrak etmek “*Diliyile ‘ışk diyenler bilmediler ‘ışk neydüğün/Benüm cevâbum sen eyit ‘ışka ‘izzet midür bahâ’*” YED 2-4, **3.** Tanımak “*Yûnus senün kulun durur bellü bilürsin sen anı/Ko söyleyenler söylesin ne yapışur dilden ana’*” YED 11-8, **4.** kabul etmek “*Dünyâ için gussalanan mescid göricek tutınan/Anda îmânsuz bulunan Allâh’ı bir bilmeyendür’*” YED 99-4, **5.** İnanmak “*Dîn ü millet sorarısın ‘âşıklara dîn ne hâcet/‘Âşık kişi harâb olur âşık bilmez dîn diyânet’*” YED 17-1, **6.** haberdar olmak, işitmek “*Bana namâz kılmaz diyen ben kıluram namâzumı/Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı’*” YED 349-1.

bildür- 1. bildirmek “*Evvel kapu şerî‘at emr ü nehyi bildürür/Yuya günâhlarını her bir Kur‘ân hecesi’*” YED 351-3, **2.** anlatmak “*Düşmüş idük ol kaldurdu birliğin bize bildürdi/İçümüze ‘ışk toldurdu dürüst oldu imânumuz’*” YED 118-7.

bilin- bilinmek “*Ne denlü ki bilinür ü anlanur/Âdem oğlu bunda nite dinlenür’*” YED 397-8.

bilis- tanışmak, dost olmak “*Tanrı‘yiçün iy uslular gönüm bana alıvirün/Vardı bilişdi dostula girü bana boyun virmez’*” YED 104-2.

bin- 1. bir şeye veya hayvanın sırtına oturmak “*Gel imdi gel kanâ‘ata gâfil olma tîz bin ata/Olmaya kim ecel yite fâsid ola satu-bâzâr’*” YED 83-2, **2.** binek hayvanı kullanmak “*Gitdi begler mürveti binmişler birer atı/Yidügi yohsul eti içdügi kan olısar’*” YED 60-3.

bindür- bindirmek “*Su getüreler yumaga kefen saralar komaga/Agaç ata bindüreler tenişire düşdi gönül’*” YED 152-14.

birik- birleşmek, bir araya gelmek, toplanmak “*Senlik-benlik olıcak iş ikilikde kalur/İkilik dutan kişi niçe birike birle’*” YED 338-5.

birle- birliğini kabul etmek, bir etmek, tek duruma getirmek “*Cümle bir anı birler cümle ana giderler/Cümle dil anı söyler her bir menzil içinde’*” YED 305-2.

biş- 1. pişmek “*Her nesne ki çiğ olıcak od olmayınca bişmez ol/Benüm dirliğüm çiğidi ‘ışk odı oldu bahâne’*” YED 294-3, **2.** olgunlaşmak, kemale ermek “*Tapdug’un tapusunda kul olduk kapusunda/Yûnus miskîn çiğidük bişdük el-hamdüli’llâh’*” YED 127-6.

bişür- mec. olgunlaştırmak “*Kelecilerin bişürgil yaramazunu şeşürgil/Sözün usula düşürgil dimegil çağ ide bir söz’*” YED 102-3.

bit- (I) 1. bitki vb. çıkıp yetişmek “*Miskîn Yunus erenlere tekebbür olma toprak ol/Toprakda biter küllisi gülistânı toprak bana*” YED 10-5, 2. çıkmak, türemek, meydana gelmek, görünmek “*Yünus derdiyilen tüter gönlinden Hak 'ışkı biter/Erenler etegin tutar ölürse yuman gerekmez*” YED 108-5.

bit- (II) 1. sona ermek “*‘Âşıklarun ahvâli ma'şûk katında biter/Sözün var ana söyle benüm elümde ne var*” YED 26-2, 2. tükenmek “*‘Âlimler okıyup tutmaz/Halkı görüben gözetmez/Gönüllerde safâ bitmez/Salâdur kudse gidelüm*” YED 218-4.

bitit- yazmak, nasip etmek, takdir etmek “*Dostdan haber kim getürdi sorun seher yillerine/Hak Çalab'um bititmesin ayrılığın kullarına*” YED 345-1.

bitür- (I) 1. sonlandırmak “*‘Üç güne dek oturalar hep işüni bitüreler/Ol dem dile getüreler ayruk kimse anmaz ola*” YED 6-7, 2. onulmaz duruma getirmek, mahvetmek “*Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı/Söz ola agulu aşı balıla yag ide bir söz*” YED 102-2, 3. tamamlamak, gidermek “*Yatsu namâzına ol hâzır hâzırları sever Kâdir/İmânun eksügin bitür imân pîş-rev olsa gerek*” YED 136-7.

bitür- (II) yetiştirmek, çıkıp yetişmesini sağlamak “*Bir arada kızıl gül ile diken/Bitüren girü anı yire döken*” YED 147-3.

bog- bunaltmak, sıkmak “*Sözüm ay gün için degül sevenlere bir söz yiter/Sevdiğüm söylemezisem sevmek derdi beni bogar*” YED 77-6.

bogazla- boğazından keserek öldürmek “*Bir öküz bogazladum kakıldum sere kodum/Öküz ıssı geldi eydür bogazladun kazumı*” YED 407-10.

bogıl- soluksuz kalarak öldürülmek, idam edilmek “*Ne oda yanam dagılam ne dâra çıkam bogılam/İşüm bitince yürüyem teferrüce geldüm ah*” YED 370-9.

boşa- evli eşlerden birinin diğerinden ayrılması, aile ilişkisini kesmek “*Var kardaşını öldür dahi 'avretün boşa/Anana kâbin kıydur Hakk'ı 'ıyân göresin*” YED 250-5.

boşal- boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak “*Aklum yavı vardı besi tagıldı fikrüm kamusu/Boşaldum uş toldum velî neyile toldum bilmezem*” YED 192-3.

boz- 1. karıştırmak, düzenini bozmak “*Bir niçeleri 'ışk düzer bir niçeleri 'ışk bozar/Bir niçeler esrük gezer eyle kim var harâb durur*” YED 47-2, 2. çevirmek, bozdurmak “*Eyler idi satu-bâzâr bir pül için girü bozar/Olmış bu dünyâdan bizâr yensüz gönlek geydi gider*” YED 87-5, 3. değişmek, kötü hâle gelmek “*Hayrum şerüm yazılısar/'ömrüm ipi üzüliser/Gidüp sûret bozulisar/Ah n'ideyin 'ömrüm seni*” YED 384-5, 4. dağıtmak, zarar vermek, yıkmak “*Çün kibrün boynunu ezdün hırs evini bile bozdun/Dükkânı âreste düzdün alan alsın ma'den imiş*” YED 121-8.

bozul- bozulmak “*Dilüm tetigi bozuldu/Cânum gevdemden üzülür*” YED 184-3.

buda- ağacın dallarını kesmek, kısaltmak “*Ben niçe sag işleri yolda koyup gitmişem/Ol agacın budagın budar oldum budaram*” YED 220-7.

bul- 1. bulmak “*Ne yürüyem ne hod ârâm ne irak sefere varam/Çünkü dostı bunda buldum ayruk neye seferüm var*” YED 43-3, 2. ele geçirmek “*Şeyâtîn fırsatın buldı/Gönül kararuban öldi*” YED 218-3, 3. elde etmek, sahip olmak “*Öyle namâzın kılâsın her ne dilersen bulasın/Tamu'dan âzâd olasın kullar âzâd olsa gerek*” YED 136-4, 4. görmek, bir şekilde bulmak “*Zebâniler çün geleler beni yalnız bulalar/Bilmedüğüm dil soralar sen yardım eylegil*” YED 16-4, 5. anlamak, akıl erdirmek, bilmek “*İnsân olan buldı Hakk'ı meclis anun oldur sâki/Hemân bu bi-çâre Yunus 'ışkıla âşinâyımış*” YED 125-7, 6. erişmek, ulaşmak, varmak “*Her kim kendüyi gördi üstâdı İblîs oldu/Kişi ne buldıysa miskînligile buldı.*” YED 367-12, 7. sağlamak, tedarik etmek, temin etmek YED 202-2, 8. ortaya çıkarmak, keşfetmek “*Bu cân ni 'meti kanı gelün bulalum anı/Asâyış kılan cânı evliyâ sohbetidür*” YED 34-3.

bulın- 1. bulunmak “*N'idem elüm irmez yâre bulunmaz derdüme çâre/Oldum ilümden âvâre beni bunda egler misin*” YED 270-2, 2. rastlanılmak, görülmek “*Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz/Hiç dінде bulunmadı dîn ü diyânetümüz*” YED 116-1, 3. herhangi bir durumda olmak “*Kâfile geçdi sen gafletde bulundun/Sakin ser-mâyenî virme ziyâne*” YED 346-2.

buluş- bir araya gelmek, kavuşmak, görüşmek “*Çünkü beni esritdün cân u gönül iletdün/Ayırma beni senden buluşdum yad olmazın*” YED 256-5.

buna- bunamak “*Ogl eydür bunadı ölmez kız eydür yirinden durmaz/Hiç kendü hâlinden bilmez hâlden hâle düşdi gönül*” YED 152-12.

burıl- bükülmek, eğilmek “*Âlem halkı zebûn emrün içinde/Kindür ki kullığa boynı burılmaz*” YED 107-9.

buş- öfkelenmek, kızmak “*İnileyin eydürisem gel boynunda borç kalmasun/Kakır söger buşar bana eydür ki iy Hakk'ı görmez*” YED 104-7.

buyur- 1. emretmek “*Ezelî bünyâd urdı altı günde dünyâ toldi/İsrâfil'e buyurdu dem evliyâ demidür*” YED 85-2, 2. söylemek anlatmak “*Yâ ben onca kaçan olam anun buyruğun buyuram/Ol geldi gönlüme toldi ben ana bir dükkân oldum*” YED 176-4.

bük- bükmek, eğmek “*Ecel büke bilümüzi söyletmeye dilümüzi/Hasta iken hâlümüzi soranlara selâm olsun*” YED 231-2.

bükil- bükülmek, eğilmek “*N'iderem ben yarün vaslından ayruk/Büküldi kad-bâlâm bu 'ışk elinden*” YED 262-9.

büri- sarmak, kaplamak “*Mecnûn oluban yürüyem yüce tagları büriyem/Mûm oluban eriyem yanam hey dost diyü diyü*” YED 291-5.

bürün- kaplanmak, sarınmak “*Et ü deri büründüm geldüm size göründüm/Adımı âdem kodum andan zuhûra geldüm*” YED 178-8.

çağır- / **çagur-** 1. bağırarak “*Baykuş çağırur vîrânda kimse murâd almaz anda/Eyü 'amel ide görün ol Hak terâzû andadır*” YED 44-4, 2. seslenmek “*Kaçan gülde görür dostun cemâlin/Çağırur kim beni deli şol eyler*” YED 95-2, 3. haykırmak, nara atmak “*Eyyüb oldum tenüme ceîfâ kıldum cânuma/Çagurdum Sübhân'uma kurtlar toyurup geldüm*” YED 191-9, 4. davet etmek “*Ene'l-Hak çağırur Mansûr dilinden/Cüneyd'de cübbe vü 'irfân-ı 'ışkdur*” YED 90-8.

çağla- 1. coşkun bir biçimde akmak “*Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz/Akar rahmet suyu çağlar gönül kirin yuyan gelsün*” YED 230-5, 2. mec. coşmak, coşkun bir şekilde ortalığı kaplamak “*Irmak gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh aqlaram/Nefsüm ciğerin taglaram kibr ü kîni yıkan benem*” YED 187-2.

çağrış- bağrışmak, hep birlikte bağırarak “*Çağrışalar ata ana kardaş kardaşdan usana/Yalvaralar ol Sübhân'a niyâz kılası er gerek*” YED 138-5.

çak- 1. bildirmek, ifşa etmek “*Bir dem gönüle kayıkum ol gizlü varaka bakdum/Uş sırrımı halka çakdum bir pâyânsuz 'ummânımış*” YED 121-4, 2. gammazlamak, ispiyonlamak “*Ugrı olmuş ugrılar kendü kendüyi çakar/Sahne kendüsi olmuş kendü zindân içinde*” YED 302-4.

çal- 1. çalgı ile icra etmek “*Anun gibi dîn ulusu hâç öpdi çaldı nâkûsı/Sen dahi bırak nâmûsı nefsün itini oda yak*” YED 130-6, 2. vurmak, çarpmak, atmak “*Kimin elin alur 'Arş'a çıkarur/Kimin yire çalar kara kül eyler*” YED 95-12.

çalış- emek vermek, çaba göstermek “*Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelâm danışdı/Ümmetiçün çalışdı oldur Resûl-ı Mutlak*” YED 134-13.

çalkan- sarsılmak, yerinde duramamak “Yir çalkandı turmadı bir dem karâr kılmadı/Yüce yüce tagları Hak çöksüler eyledi” YED 355-4.

çat- 1. bir araya getirmek, birbirine bağlamak “Yünus bu sözleri çatar sanki balı yaga katar/Halka metâ'ların satar yüki güherdüz tuz degül” YED 166-6, 2. kaşları alnın ortasında birleştirmek “Gördün ki bir dervîş gelür yüz vur anun kademine/Senden şey'ullah idicek kaşun karagun çatmagıl” YED 159-4, 3. sağlamak, kurmak “Dîn ü îmân bünyâdı togrulıkle gerçeklik/Ol tamâm olmayıcak neyile dîn çatarsın” YED 248-2, 4. elde etmek, sahip olmak “Benüm gibi bâzîrgân kim sagıncıla bayır/Bir pûla gücüm yitmez Mısır metâ'ın çatdum” YED 221-4.

çatla- çatlamak, yarılmak “Ol günde gök çatlayısar/İnsân niçe katlanısar” YED 272-3.

çek- 1. çekmek “Yünus'ıla balık beni çekdi deme yutdı bile/Zekeriyyâ'yıla kaçdum Nûh'ıla tûfândayıdum” YED 168-6, 2. dayanmak, katlanmak “Balı yağı n'ider bülbül din ana karşu gülsün gül/‘Âşık yükini şöyle bil ki çekmedi yüce taglar” YED 55-4.

çevril- dönmek, tekrar etmek, geri gelmek “Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem obrıla” YED 291-6.

çık- 1. bulunduğu yerden başka yere geçmek “Sen yüceden çıkarsın alçak yire akarsın/Gönül Hakk'a dutarsın alçak gönülün var senün” YED 147-2, 2. tırmanmak “Mûsî varur Tûr'a çıkar anda varur nûra bakar/Dostdan gayrı zerre kadar bu gözlerüm görmez benüm” YED 170-4, 3. görünmek “Bu şârdan üç yol çıkar biri cennet biri nâr/Birininün arzûsı maksûd didâra benzer” YED 69-7, 4. yükselmek “Bir dem çıkar ‘Arş üzere bir dem iner tahte's-serâ/Bir dem sanasın katredür bir dem taşar ‘ummân olur” YED 49-4.

çıkâr- 1. soyunmak “Er tonını giyübeni togru yola gelmezise/Çıkarsun ol tonı yohsa noxsân irer tondan ana” YED 11-5, 2. çıkmasını sağlamak “Dervîşün eli uzun çıkarur münkir gözün/Şarka garba düp-düzün sunmadın iren gelsün” YED 239-7, 3. sağlamak, elde etmek YED “Gevherden bug çıkardı bugından gök yaratdı/Gök yüzünün bizegin çok yıldızlar eyledi” 355-2, 4. bulmak, ortaya koymak “Bu ne ‘acâyib ser-güzeş çıkardı bagrumuzda baş/Gözlerümden kanıla yaş aksa gerek şimden girü” YED 286-3.

çöz- düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak, çözmek “Günde iki kez çözerler başına akça dizerler/Agzuma emcek virdiler nefis kabzına düşdi gönül” YED 152-5.

çüri- çürümek “Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem obrıla/Ten çüriye toprak ola tozam hey dost diyü diyü” YED 291-6.

dağıl- 1. toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak “Çün nefis oldu havâle dağılduk degme yola/Tatlu oldu nevâle ol sen ü ben eyledi” YED 358-8, 2. dağılmak, yayılmak “Bir bakgıl saga sola tagılma degme yola/Kudret bâğından sana gör niçe âvâz gelür” YED 23-6, 3. gücünü kaybetmek, etkisini yitirmek “Ev içi ‘ışkıla toldı ulu kiçi ‘âşık oldu/ânlarımız hayrân oldu tagıldı perîşânumuz” YED 118-3, 4. karışık duruma gelmek, düzeni bozulmak “‘Aklum yavı vardı besi tagıldı fikrüm kamusu/Boşaldum uş toldum velî neyile toldum bilmezem” YED 192-3.

dak- / **tak-** 1. tutturmak, iliştmek, geçirmek “Ne bucak var eliümde tekye kılam ben ana/‘Âşıklar hân mânını buşla boynuma dakdum” YED 221-3, 2. ad, lakap koymak “Adumı Yünus dakdum sırrum ‘âleme çakdum/Levh ü kalemden öndin dilde söylenen benem” YED 185-9.

dakın- bir nitelik veya durum almak “Dakındum şeyhlik adın kodum ma'şûk tâ'atın/Virdüm nefisün murâdın kanı Hakk'ıla bâzâr” YED 41-8.

daldur- / **taldur-** dalma işini yaptırmak, sokmak, batırmak “Tanla turup başun kaldur ellerünü suya daldur/Hem şeytânun boynunu ur hem nefis dahu ölse gerek” YED 136-2.

danış- istişare etmek “Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelâm danışdı/Ümmetiyçün çalışdı oldur Resûl-ı Mutlak” YED 134-13.

dat- / tat- 1. bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak, tatmak “Yûnus imdi söyle Hak'ı münkir dutar sana daki/Bişür kotar Hak hânını 'ârifler datsun duzumı” YED 349-10, 2. bütün nitelikleriyle yaşamak, anlamak, duymak, hissetmek “İş bu ecel şerbetini elbet dadıarsın/Dadışuna şek yokdur şimdi anı datdun tu” YED 18-9.

dayan- / tayan- 1. mec. değmek, varmak, ulaşmak “Yine yüzini gördüm yine yüregüm yandı/Dost senün 'ışkun odı yüregüme dayandı” YED 400-1, 2. bir yere yaslanmak, kendini dayamak “Sana erden 'asâ gerek bu yolda/Tayanursan 'asâya tayanasan” YED 279-8, 3. güvenmek, bir şeyden güç almak “Orucuna güvenme namâzuna tayanma/ümle tâ'at tak olur nâz u niyâz içinde” YED 302-13, 4. güç bir duruma katlanmak, sabretmek, tahammül etmek “Kul gibi Sırât'dan Âdem mi geçer/Yâ üzilür yâ tayanur ya uçar” YED 417-12.

deg- 1. ulaşmak, erişmek “Niçeler eydür Yûnus 'a kim kocaldun 'ışkı kogıl/İşk bize yinile degdi henüz dahi turvandadır” YED 65-7, 2. değerinde olmak, yakışmak “Kıymetin tuyarısan neye deger iş bu dem/Erenlerün ma'nîsin almaza satmayalar” YED 57-7.

değiş- değişmek “Eger dervîş isen dervîş cümle 'âlem sana biliş/Fuzüllüğü hulka degiş arada agyâr gerekmez” YED 111-4.

değşür- değiştirmek “İy Yûnus sen 'âşıkısan îmân biligin berk kuşan/Varlığın değşür yokluga cümle eksüklük sendedür” YED 44-8.

del- delik açmak, yarmak “Yimiş kurd kuş bunu keler niçelerün bagrın deler/Şol ufacık nâ-resteler gül gibice solmuş yatur” YED 74-3.

dep- çokça yürümek, çıkmak, gidip gelmek “Gerekse ilm-i dinde yüz bin kez minber depem/Gerekse şirk besleyem şirk ü gümândan fârig” YED 126-6.

depele- ezmek, öldürmek “Kudret kılıcın almış nefsün boynını çalmış/Nefsini depelemiş elleri kan içinde” YED 302-7.

depren- kımıldamak, hareket etmek “Çün ol yigit gördi maks dı bundan hâsıl olmaz, habâset tamarı deprendi.” YED 132-2.

depret- kımıldatmak, hareket ettirmek, sallamak YED “Benüm degül bu kelecı varlık senün Yûnus neci/Çün dilüme sensin kadîr sensüz lisân depretmeyem” 183-9.

deş- deşmek, delmek, yarmak, yarıp açmak “İşk şerbetinden içdüm on iki ırmak geçdüm/Denizler bendin deşdüm 'ummândan taşup geldüm” YED 181-7.

devşür- toplamak, derlemek, bir araya getirmek, biriktirmek “Yûnus miskîn gözler yolu divşür özün behey deli/Bu gülistânun bülbülü kimse gülin dirmeyendür” YED 99-8.

dın- ses vermek, kulak asmak, danışmak “Benüm gönüm 'aceb 'ışkdan usanmaz/Varur 'ışka düşer hiç bana tanmaz” YED 113-2.

di- 1. söylemek, demek “'Âşık mı diyem ben ana Tanrı'nun uçmagın seve/Uçmak dahi tuzagımış mü'min cânların tutmaga” YED 1-4, 2. anlatmak “Çün kim adın oldu fülân hep dirliğün oldu yalan/Disün bize ma'nî bilen hakikatde mestür nedür” YED 56-3, 3. cevap vermek “Sordum anda var mıdur 'uşşâka bu bendden halâs/Didiler kim yok durur urgan ucın dilber tutar” YED 67-6, 4. çağırarak, ad vermek “Ayrık bana ben dimeyem kimesneye sen dimeyem/Ya kul ya sultân dimeyem kalsun işidenler tana” YED 7-3, 5. istemek “Allah eydür Âdem'e çün kim irdün bu deme/Bu dünyâda ne didün dilün neyi söyledi” YED 355-7, 6. zikretmek “Allah diyelüm dâim/Allah görelüm n'eyler/Yolda turalum kâ'im/Allah görelüm n'eyler” YED 71-1, 7. emretmek “Göge eytdi dön didi ay-gün yürisün didi/Suyı mu 'allak kodı üstinde yir eyledi” YED 355-3.

dik- koymak, kurmak, yapmak “*Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice/‘Âlemler ümidi hâce sana fermân olam birgün*” YED 241-5.

divşüril- bir araya getirilmek, toplanmak, derlenmek “*İsrâfil sûri ura yir yüri divşürile/Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla*” YED 306-1.

diz- dizmek “*Günde iki kez çözerler başına akça dizerler/Agzuma emcek virdiler nefis kabzına düşdi gönül*” YED 152-5.

dol / tol- 1. dolu hâle gelmek, dolmak YED 35-7, 2. toplanmak, doluşmak YED 118-1, 3. vakit gelmek, süre dolmak YED 87-6, 4. eklenmek, yerleşmek “*Dirildük bınar olduk irkildük ırmag olduk/Akduk denize tolduk taşduk el-hamdüli'llâh*” YED 292-7, 5. olmak, oluşmak “*Ezelî bünyâd urdı altı günde dünyâ toldu/İsrâfil'e buyurdu dem evliyâ demidür*” YED 85-2.

dolan- / tolan- 1. dönmek, dolaşmak, gezmek YED 77-4, 2. uzaklaşmak, ayrılmak “*Yoluna basaldan kadem varlığını kıldum ‘adem/Gözden tolanma dem-be-dem kim sensüz ben olamazam*” YED 189-3.

donan- kaplanmak, süslenmek, kuşanmak, donanmak “*Bu dünyâ bir gelindür yeşil kızıl donanmış/Kişi yeni geline bakubanı toyamaz*” YED 178-7.

dög- 1. vurmak, dayak atmak, dövmek YED 80-3, 2. toz hâline getirmek, ezmek, ufalamak “*Öter çakıldak dün gün öğüdür döger anı/Ol gün durur gün bu gün geçdi ‘ömür ziyâna*” YED 313-5.

dökil- / dökül- 1. akıtılmak, düşürülmek “*Bu harâbât iklimi anun melâmetdür tonı/Dökilür kanlar saçılır sad-hezarân başı yiter*” YED 67-2, 2. dağıtılmak, saçılmak YED 316-2.

dölen- huzura kavuşmak, sükûnet bulmak, yatışmak “*‘Âşık gönli dölenmez ma’sûkını bulmayınca/Karârı yok dünyâda pervâzi kuşa benzer*” YED 66-7.

dön- 1. dönmek “*Senün emrün ile döner felekler/Hem ayun güneşün devrânı sensin*” YED 282-2, 2. yönelmek “*Bir dem döner Cebrâil'e rahmet saçar her mahfile/Bir dem gelür güm-râh olur miskîn Yunus Hayrân ol*” YED 49-13, 3. bırakmak, vazgeçmek YED 356-19, 4. dönüşmek, başka bir duruma geçmek YED 134-12, 5. geri gelmek YED 16-1, 6. benzemek YED 66-3.

döndür- 1. dönüştürmek, değiştirmek, döndürmek YED 68-4, 2. çevirmek “*Yüz bin cevâ kulsan bana/Senden yüzüm döndürmezem/ ânum dahı alurısan/Senden yüzüm döndürmezem*” YED 219-1.

döniş- yönelmek “*Kalam ben âmâlumıla her niçesi hâlümüla/Gide kavum güle güle evden yana dönişicek*” YED 127-5.

döşe- bir tabanı kaplamak, sermek, açmak, yaymak, döşemek “*Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu tagları/Sayvân eyledüm gökleri girü tutup duran benem*” YED 193-4.

döy- dayanmak, katlanmak, tahammül etmek “*‘İşka döyemedi özüm gensüzün açıldı râzum/Yunus senün iş bu sözün ‘âlemlere destân ola*” YED 4-8.

dur- / tur- 1. durmak, sabit kalmak “*Dursam senünle dururam baksam senünle bakaram/Her kancaru kim yürürem gönüm yönü senden yana*” YED 8-4, 2. beklemek “*Evvelki kapusunda bir kişi durur anda/Sana eydür teslîm ol gel miskînlik bulasın*” YED 242-7, 3. kalkmak, uyanmak, uyanık kalmak YED 88-1, 4. yaşamak, ikamet etmek YED 174-1, 5. vazgeçmek “*Gel imdi tur bu fâniden mahrûm kalmadın bâkîden/Tâ‘at kılup bu dünyeden kullar nasib almak gerek*” YED 137-4.

durgur- durdurmak, bir araya getirmek “*Topragı kadarladı sûreti hat bağladı/Durgurdi dört âleti adın insân eyledi*” YED 358-3.

dut- / **tut-** **1.** benimsemek YED 145-4, **2.** farz etmek, saymak YED 180-5, **3.** ele geçirmek, yakalamak YED 302-5, **4.** sarmak, kaplamak “*Başdan ayaga degin Hak nûri seni dutmuş/Hak'dan ayru ne vardur kalma gümân içinde*” YED 302-11, **5.** yerine geçmek “*İşkî hiç bir nesneye mesel bağlasam olmaz/Dünyâ vü âhiretde ne dutısar 'ışk yirin*” YED 254-5, **6.** yapmak, yerine getirmek YED 146-6, **7.** çevirmek, döndürmek YED 9-8, **8.** herhangi bir durumda bulundurmamak “*Yil ile toprağı kıldı mu'allak/Su içinde odı dutdı selâmet*” YED 19-3, **9.** bilmek, mesul tutmak YED 180-3, **10.** bellemek, belirlemek “*ânum ben andan bunda ezeli 'âşık geldüm/İşkî kılavuz tutdum 'ışka ulaşup geldüm*” YED 181-1.

dutın- / **dutun-** bağlanmak, kendi üzerine koymak, kullanmak, edinmek “*Dürlü dürlü imâret köşk ü sarây yapan ol/Kara nikâb dutunmuş girmiş külhân içinde*” YED 302-10.

dutul- / **dutıl-** / **tutul-** / **tutul-** **1.** işitilmek, uygulanmak “*Dutulmaz oldı Peygamber hadîsi/Halâyık cümle Hak'dan utlu oldı*” YED 387-8, **2.** yakalanmak, avlanmak YED 196-3, **3.** tutulmak YED 92-4, **4.** alıkonmak YED 1-11, **5.** -ay ve güneş- tutulma olayına uğramak “*Yüzünden gün tutulur ay togmaya utanur/Gören heybete kalur Yûsuf-ı Ken'an mısın*” YED 257-4.

duy- / **tuy-** **1.** işitmek, duymak YED 356-23, **2.** dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek YED 253-7, **3.** anlamak “*Ol nefis kim câna uyar ma'nîden sanma duyar/Her dem ana uymayan bil 'inâyet içinde*” YED 295-4, **4.** farkına varmak YED 105-1, **5.** öğrenmek, haber almak YED 28-5.

düken- / **tüken-** **1.** bitmek, sona ermek, kalmamak, tükenmek YED 301-11, **2.** söyleyecek sözü kalmamak “*Bu işler tamâm olıcak halvet olur ma 'şükıla/Ma 'şük yüzün gören kişi gerek yana vü dükene*” YED 294-4.

düket- kullanarak harcayarak yok etmek, bitirmek, tüketmek “*Her gâh ki nefes gelür ol kîsenden eksilür/Çün kîse ortalandı sen anı düketdün tut*” YED 18-8.

düril- dolmak “*Ecel irer kurur baş tiz dükenür uzun yaş/Düp düz olur tag utaş gök dürilür yir gider*” YED 35-5.

düriş- / **dürüş-** **1.** çalışmak, çabalamak, gayret etmek “*Nûh oldum Tûfân için çok dürişdim dîn için/Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm*” YED 191-7, **2.** karşı karşıya gelmek, mücadele etmek, çarpışmak, savaşmak “*Aceb mahlûk irişdi göz yumuban dürişdi/Helâl harâm karışdı assı-ziyân olısar*” YED 60-5.

düş- **1.** yere serilmek, devrilmek “*Yûnus esriyüben düşdi susakda/Çagırur Tapdug'ına 'âr gerekmez*” YED 101-7, **2.** girmek YED 2-8, **3.** itibarını kaybetmek, düşkünleşmek YED 118-7, **4.** yakışmak, uygun düşmek YED 382-4.

düşür- düşürmek “*Topraga çün düşürdiler/El topraga üşürdiler*” YED 184-9.

düt- / **tüt-** **1.** duman veya buhar çıkarmak YED 9-3, **2.** kokmak, tütmek “*Nefesinden müşkile 'anber düte/Budagından il ü şâr yimişlene*” YED 324-2, **3.** içmek, içine çekmek YED 147-6.

düz- **1.** nazmetmek, yazmak, koşmak, destan tanzim etmek “*Âlimler kitâb düzer karayı aka yazar/Gönüllerde yazılır bu kitâbun sûresi*” YED 378-7, **2.** akort etmek “*Yine merg-zâr oldı uş yine gül-zâr oldı/Ter nağme düzer oldı mûsikîde sâz ile*” YED 335-2, **3.** hazırlamak “*Dost bana gelsün dimiş benim kaydımı yimiş/İş bu yüzüm karasın teberrükler düzerem*” YED 171-10.

düzil- / **düzül-** **1.** yapılmak, hazırlanmak “*Dervîşlik didükleri dilde haber degüldür/Hak ile Hak olana anda menzil düzile*” YED 335-10, **2.** dizilmek, sıralanmak “*Şâdılgıla geldüm iş bu 'âleme toldum/Mürvetlere düzüldüm kodılar iş bu düşde*” YED 301-5.

eg- eğmek “*N'ola Yûnus sevdiyise çokdur Hakk'ı seviciler/Sevenleri gördiyidi anun için boynın eger*” YED 77-8.

egle- 1. oyalamak “*Pâyânlu devr-i zamân çok egledi Yûnus'ı/Pâyânsuz devre irdi devrânı yağmâya virdük*” YED 143-9, 2. teselli etmek, avutmak “*N'idem elüm irmez yâre bulunmaz derdüme çâre/Oldum ilümden âvâre beni bunda egler misin*” YED 270-2.

eglen- oyalanmak, beklemek, vakit geçirmek “*Nâ-gehân cânân ilinden irdi bu cânâ haber/Bu harâbât ikliminde eglenme yûri kıl sefer*” YED 67-1.

ek- bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek, ekmek “*Dünyâdan gönlünü çeke eli ile arpa eke/Unna yarı kül kata güneşde kurutmak gerek*” YED 140-4.

eksil- 1. azalmak YED 18-8, 2. bitmek, tükenmek “*Evvel ay niçe dogdıysa ayruk dolanmadı hergiz/Eksilmedi 'ömri anun her kime kim kıldı nazar*” YED 77-4.

erdir- ermesini sağlamak, ulaştırmak, eriştirmek “*Geç bu uzun endişeden/Erdire nefsin uşadan*” YED 314-5.

eri- 1. erimek, sıvı duruma gelmek “*Eridi karlı taglar zerre zerre/Deniz 'ummân olupdur 'ışk elinden*” YED 245-4, 2. *mec.* yok olmak, bitmek, tükenmek “*Hak bir gevher yaradı kendünün kudretinden/Nazar kıldı gevhere eridi heybetinden*” YED 249-1.

erit- erimesini sağlamak, erimesine yol açmak, *mec.* yok etmek “*İşkun odı düşdi cânâ eritdi yürek yağını/Kesdi hevâsetün kökin oda yandurdu bâgını*” YED 376-1.

es- esmek “*Seher eser rahmet yili/Tanla seher vaktinde tur*” YED 88-4.

esenle- vedalaşmak, esenlik, sağlık dilemek “*İşde ecel sana geldüm/Esenledüm dünyâm seni*” YED 413-1.

esil- eksilmek, dökülmek “*Esilmiş incü dişleri dökilmiş saru saçları/Bitmiş kamu teşvişleri Hak varlığın almış yatur*” YED 74-5.

esirge- 1. acımak “*Beni arı uyular meşhedüme koyalar/Kâfirler esirgeye baka hâlüm üstine*” YED 340-3, 2. şefkat göstermek, korumak YED 16-5.

esri- 1. aklını kaybetmek, delirmek “*Görmedin delü oldum yanıldum günâh kıldum/Ussum 'aklum aldurdum esridüm ayılmazın*” YED 256-4, 2. coşup kendinden geçmek “*Çün ezelden Yûnus senün 'ışkıla esridi cânun/Dergâhına her dem anun vâlih ü hayrân kala dur*” YED 59-6, 3. mest olmak, sarhoş olmak YED 106-8.

esrit- sarhoş etmek, aklını başından almak “*Esritdi 'ışka düşürdi ben hamıdum 'ışk bişürdi/'Aklum başuma divşürdi hayrı şerden seçer oldum*” YED 208-3.

eş- 1. kazmak “*Çün cenâzeden şeşdiler/Üstüme toprak eşdiler/Hep koyubanı kaçdılar/Allâh sana sundum elüm*” YED 184-11, 2. hızla koşmak, koşturmak, at koşturmak “*Oğlanum sen insansın, hayvan-ile musâhib olmagıl, gel yahşî at bin, yahşî yigitler-ile eş yort didi.*” YED 292-5.

eydür- meylettirmek, çevirmek “*Gönlüm bana eydürdi seni severem dirdi/Gönlüm seni sevdiği dosta irinceyimiş*” YED 124-5.

eyerlen- atın sırtına konulan nesnenin oturtulması, eyer vurulmak “*Beri gel barışalum yadısan bilişelüm/Atumuz eyerlendi eşdük el-hamdüli'llâh*” YED 292-5.

eyit- 1. söylemek, demek YED 57-2, 2. cevap vermek “*Âlimlere sordum nedür dermân günâhlu derdüme/Anlar dahı eyitdiler dermân ana yine Çalap*” YED 16-2, 3. seslenmek “*Hak Mûsâ'ya eyitdi unuttun emâneti/Ol nidâya cânını Mûsâ nisâr eyledi*” YED 356-17, 4. sözünü geçirmek “*Niçe eyitdüm gönlüme var sabır eyle dek otur/Şol dem dahı bed-ter olur öğüdümi almaz bentüm*” YED 214-8, 5. buyurmak “*Sen eyitdün iy pâdişâh Yehdi'l-lâhu limen yeşâ/Şerikün yok senin i şâh suçlu kimdür 'azâb nedür*” YED 89-2.

ez- mec. yenmek, sindirmek “Çün kibriün boynını ezdün hırs evini bile bozdun/Dükkânı âreste düzdün alan alsın ma'den imiş” YED 121-8.

fısılda- başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak “Gözsüze fısıldadum sagır sözüm iştmiş/Dilsüz çağırıp söyler dilümdeki sözümi” YED 407-9.

geç- 1. zaman geçmek, ilerlemek YED 55-2, 2. geride bırakmak, aşmak YED 181-7, 3. (-e) bir yerden başka bir yere gitmek YED 2-7, 4. (-den) bir yerin yakınından veya içinden geçmek YED 67-4, 5. (-den) bir yerden girip diğer yandan çıkmak “Kahır erenler atıdur gayret dahı hil'atıdur/Erenler yayı katıdur okları geçer kayadan” YED 66-6, 6. (-den) bırakmak, vazgeçmek YED 39-4, 7. katılmak “Böyl' uzamak ne ma'nîdür çünki bu dünyâ fânîdür/Bu fuzûlluk nişânıdur gel beri miskînlige geç” YED 21-2.

geçür- 1. tamamlamak, zaman geçirmek “Âdem midür 'ömrini kullıkda geçürmez/'Ârif midür ol anlamaya sūd u ziyânı” YED 357-2, 2. geçirmek YED 66-6, 3. bağışlamak YED 41-9.

gedil- eksilmek, azalmak “Bulut gölge kılmayısar benüm ayum ışığına/Hem gedilmez toluluğu nûri gökden yire dogar” YED 77-2.

gel- 1. gelmek YED 2-8, 2. haydi anlamında bir seslenme, bir işi birlikte yapmak için çağrıda bulunma YED 251-1, 3. belirlemek YED 23-1, 4. zaman geçmek “Bir dem gelür Mûsâ olur yüz bin münâcâtlar kılır/Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hâmân olur” YED 49-11, 5. dönmek YED 103-3, 6. ulaşmak YED 20-3, 7. dönüşmek YED 73-1, 8. başına gelmek, kötü bir duruma uğramak YED 17-7, 9. katılmak, iştirak etmek YED 38-3, 10. görünmek “Aklum bu yola gitti beni benden iletirdi/Yûnus'un yüki yitdi bilmeyene az gelür” YED 23-8, 11. akmak, çıkmak YED 356-10, 12. kaynaklanmak, olmak YED 42-1.

ger- germek “Yir benümdür gök benümdür 'Arş benüm/Gör niçesi germişem sayvânımı” YED 389-7.

gerek- lazım olmak, işe yaramak “Evvel dirdi gönlüm bana/Atlar tonlar gerek bana” YED 98-5.

geril- gergin duruma gelmek, çekilmek, germe işi yapılmak “Yûnus yaragun eyle yol korhulu key anla/Gökren katran denizi kaldan Sırât gerile” YED 306-6.

getür- 1. gelmesini sağlamak, getirmek YED 9-4, 2. ulaştırmak, iletmek, bildirmek, söylemek YED 17-5, 3. sağlamak, temin etmek YED 138-4, 4. sebep olmak, ortaya çıkarmak “Evvel yir-gök yogıdı varıdı 'ışk bünyâdı/'İşk ezelden kadîmdür 'ışk getürdi ne varın” YED 254-3, 5. hissettirmek, yaşatmak, uğratmak YED 328-3.

gey- / giy- 1. bir şeyi vücuduna geçirmek, giyinmek YED 16-7, 2. bürünmek “Egerçi küfr tonını geydi sûret/Gönül cânı görür imân içinde” YED 332-5.

geydür- / giydür- giyinmesini sağlamak, giydirmek “Ne bir acını toyurdum ne bir gönüleک giyürdüm/Ne bir gönüle girdüm yâ bana niçe itsün dimiş” YED 122-8.

gez- 1. gezmek, dolaşmak YED 82-1, 2. bulunmak “Ne bakarsın taş kapuda gir içerü neler gezer/Tama' oturmuş dâimâ saf bağlanmış fitne düzer” YED 83-1.

gider- gidermek, kurtarmak, yok etmek, ortadan kaldırmak “Yûnus imdi söyle Hakk'ı Allah oldı sana sâki/Gider gönüldeki şeki elündeki menkûr nedür” YED 56-12.

gir- 1. girmek, (-e) dışarıdan içeriye geçmek “Varlıgın yağmâya virdi irdi ma'nâ-yı Resûl/Ol kapudan gir içerü yüri var kıl a hazer” YED 67-8, 2. gitmek YED 49-10, 3. koyulmak YED 79-4, 4. dâhil olmak, katılmak YED 227-4, 5. bürünmek, giyinmek YED 403-4.

git- 1. gitmek, (-e) bir yere doğru yönelmek YED 1-11, 2. uzaklaşmak, ayrılmak YED 80-4, 3. kaybolmak YED 398-3, 4. ölmek “Zamân geçdi devir döndi/Salâdur kudse gidelüm/Bu cihâna gelen gitdi/Salâdur kudse gidelüm” YED 218-1, 5. ulaşmak YED 12-3, 6. bitmek, sona

ermek “*Gitdi bu kış zulmeti geldi bahâr yaz ile/Yeni nebâtlar bitdi mevc urdı hep nâz ile*” YED 335-1, **7.** koyulmak, girmek YED 71-13, **8.** yürümek, yol almak YED 39-6.

gizle- gizlemek, saklamak “*Hırkam tâcum gözlerem fâsid işler işlerem/Her yanumdan gizlerem bin bir fâsid iş benim*” YED 225-5.

göç- **1.** yerleşmek amacıyla yurt değiştirmek YED 1-10, **2.** ölmek “*Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer/Bu bir köpridür geçer câhiller anı bilmez*” YED 103-4.

gönder- göndermek “*Agaç ata bindüreler sinden yana göndereler/Yir altına indüreler kimse ayruk görmez ola*” YED 6-6.

gönen- refaha kavuşmak, sevinmek, mutlu olmak “*Gönüle gireni gönendi dirler/Gönüle sen de gir kim gönenesin*” YED 279-14.

gönül- yönelmek, yola koyulmak, yüzünü döndürmek “*Bu yokluk yolına bugün bize yoldaş olan kimdür/İlümüze gönülelüm sorun kardaş olan kimdür*” YED 30-1.

gör- **1.** görmek YED 4-3, **2.** şahit olmak “*Bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler/‘İşk şarâbın içen cânlar uymaz göçmege konmaga*” YED 1-10, **3.** anlamak, bilmek, kavramak, sezmek YED 23-6, **4.** gezmek, dolaşmak YED 67-4, **5.** rast gelmek, karşılaşmak, tesadüf etmek YED 302-16, **6.** bulmak YED 95-4, **7.** ibret almak *Görün bi'llâhi şu halkı/İstemezler güzel Hakk'ı/Yâ n'eylerler mâli mülki/Allah sevgüsü var iken*” YED 238-3, **8.** dikkatle incelemek, bakmak YED 44-1, **9.** değerlendirmek YED 37-2.

görün- / **görün-** **1.** görünmek YED 107-2, **2.** belirlemek, gözükme YED 132-9, **3.** benzemek, görünüşünde olmak “*Sensüz iki cihân benim zindân görünür gözüme/Senün ‘ışkunla bilişen gerek hâssü'l-hâsdan ola*” YED 4-4.

götür- **1.** yüklenmek, taşımak YED 147-3, **2.** yukarı kaldırmak YED 122-6, **3.** yok etmek, ayırmak, uzaklaştırmak “*İşk yağmuru tamlası gönül göginden tamar/Sevgü yili götürür yağmuru ayaz ile*” YED 335-19, **4.** çevirmek, döndürmek YED 327-8.

göyün- / **göyün-** / **göyne-** **1.** içi yanmak, acımak, kederlenmek YED 16-8, **2.** olmak, olgunlaşmak “*Taşum göyner içüm ham dirligüm budur müdâm/Yol varmadum bir kadem ‘Arş'dan virürem haber*” YED 41-5.

göyündür- / **göyündür-** yakmak “*Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı/Güreşüp basamadum göyündürdi özümü*” YED 407-7.

gözet- **1.** göz önünde bulundurmak, dikkate almak YED 60-2, **2.** beklemek, ummak YED 143-2, **3.** bakmak, dikkat etmek “*Eyâ gâfil aç gözünü gönlün yavlak uzatmagıl/Bakgil kendü dirligüne kimse ‘aybın gözetmegil*” YED 159-1.

gözle- **1.** gözlemek YED 302-16, **2.** dikkate almak, gözetmek “*Dânişmend okur dutmaz dervîş yolın gözetmez/Bu halk öğüt işitmezne sarp zamân olısar*” YED 255-5.

gül- **1.** gülmek YED 55-4, **2.** sevinmek “*Ma'lûmdur ahî yol eri Mevlâ'yıçün n'itdikleri/Mihnet içinde her biri miskîn olup gülmediler*” YED 40-2, **3.** alay etmek “*Ko gülen gülsün hak bizüm olsun/Gâfil ne bilür Hakk'ı sever var*” YED 79-2.

güldür- gülmesini sağlamak, mutlu etmek “*Hem elüm alup kaldurur şâd idübeni güldürür/Gönlüme rahmet toldurur eri Hak'ı bildürmege*” YED 329-6.

gümüşlen- gümüş gibi parıldamak “*Her kime kim dervîşlik bağışlana/Kalbı gide pâk ola gümüşlene*” YED 324-1.

güreş- güreşmek “*Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı/Güreşüp basamadum göyündürdi özümü*” YED 407-7.

güt- / **güy-** / **göy-** beklemek “*Bir niçeler turmuşlar dün-gün nevbet önerler/Bir niçeler göyemezler önürdürler rindâne*” YED 313-7.

güven- güvenmek “*Orucuna güvenme namâzuna tayanma/Cümle tâ‘at tak olur nâz u niyâz içinde*” YED 302-13.

ılı- hafif ısınmak, soğukla sıcak arası bir hâle girmek “*Urdılar suyum ılıdı/Kavum kardaş cümle geldi/Esen kalsun kavum kardaş/Allâh sana sundum elüm*” YED 184-4.

ır- 1. ayrılmak, uzaklaşmak YED 39-4, 2. oynatmak, hareket ettirmek “*Ganî ebbâr ‘ışk erine bin Hamza‘ca kuvvet virür/Tagları yirinden ırar yol eyler dosta gitmege*” YED 1-5.

ismarla- / ismarla- 1. emanet etmek “*Konşıyla gönülleri ismarladı Hak Resûl‘e/Mi‘râc gicesi dostula bu kelecı oldu dakı*” YED 366-8, 2. sipariş etmek YED 407-3.

iç- 1. içmek YED 54-8, 2. içki kullanmak “*Kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben/Ezelîden serhoşam ben içmişem ayagum anda*” YED 310-5.

içür- içirmek “*Bugün sohbet bizüm oldu bize bizüm diyen gelsün/İçürdi ‘ışk bize şehdin nüş eyleyüp yudan gelsün*” YED 230-1.

idin- edinmek, kendini bir şeye sahip kılmak, almak “*Abdü‘r-rezzâk ol dervîş yoldaş idindi beni/Hallâc-ı Mansûr‘ıla dâra asılan benem*” YED 185-7.

ilet- / yilt- 1. götürmek, ulaştırmak, göndermek “*İletdi yatagina vü tahtına/Sevindürdi tâli‘i vü bahtına*” YED 155-7, 2. geçirmek, aklını başından almak, vazgeçirmek “*Aklum bu yola gitdi beni benden iletđi/Yûnus‘un yûki yitdi bilmeyene az gelür*” YED 23-8.

in- 1. inmek YED 21-5, 2. bir binek hayvanından yere basmak YED 369-3, 3. bir yere gitmek, varmak YED 201-7, 4. bir yeri kaplamak “*Kırk beşinde sûret döner kara sakala ak iner/Bakup şeybetin göricek yoldurmaga düşdi gönül*” YED 152-10, 5. suya girmek “*Bu bir genc-i nihândur n‘ister sofilar bunda/Niçe ördek niçe kaz hoş iner gölümüze*” YED 319-5.

inan- 1. inanmak “*Yoldan haber sorarlar eydürem inanurlar/Kalbüm sâfi sanurlar vay ne düşvâr iş benüm*” YED 225-6, 2. iman etmek YED 279-10, 3. kanmak, aldanmak “*Dünyâyı inanursın rızka benümdür dırsın/Niçün yalan söylersin çün hiç didüğün olmaz*” YED 103-2.

incit- incitmek, kırmak, üzme “*Pes incitme zinhâr gönülleri/İçünü taşun bigi tutgıl arı*” YED 96-6.

indir- / indür- 1. indirmek YED 6-6, 2. bir binek hayvanından aşağıya almak “*Ferîşteler geldiler Burâk‘dan indürdiler/Na‘lini döndürdiler ol dem yürüdi yayak*” YED 134-11, 3. eğmek YED 220-2.

inile- inlemek, sızlanmak “*Eyyûb‘ıla derde esîr iniledüm çekdüm cezâ/Belkîs‘ıla taht üzere mühr-i Süleymân‘dayıdum*” YED 168-5.

inilet- inletmek, sızlatmak “*Kimine derd virür asla iniletmez/Kiminün dünyâda derdin bol eyler*” YED 95-8.

ir- 1. dokunmak, değmek, erişmek “*Bâkî suyun içmiş iken belürmez ölüm çeşnisi/Niçe zevâl ire bana sevmegile varurısam*” YED 190-4, 2. ulaşmak, varmak YED 325-2, 3. kutsal bir aşamaya erişmek, ileri bir dereceyi bulmak “*Kime kim öğüt virdüm ol Hakk‘a irdi gördüm/Bana benüm öğüdüm hiç eylemedi eser*” YED 41-7, 4. vâkıf olmak, bilmek, nâil olmak, farkında olmak “*Degmeler bu sırra irmezler ledünnîdür ‘azîz/Hızr‘ı koyup yolda ben kerrûbıla gerdân olam*” YED 201-19, 5. kavuşmak YED 75-3, 6. vakti gelmek YED 35-5.

irdür- / ırgür- ermesini sağlamak, ermesine yol açmak, dönüştürmek, ulaştırmak, kavuşturmak “*Yâ elüm al kaldur beni/Yâ asluna irdür beni/Çok aglatdun güldür beni/Gel gör beni ‘ışk n‘eyledi*” YED 404-8.

iriş- 1. ulaşmak, bir yere varmak, erişmek YED 71-5, 2. uğraşmak, münakaşa etmek “*Bu semâ‘a girmeyen sonına peşmân olur/İrişür bizümile ser-te-ser düşmân olur*” YED 58-1.

irkil- birikmek, toplanmak, bir araya gelmek “*Dirildük bınar olduk irkildük ırmag olduk/Akduk denize tolduk taşduk el-hamdüli'llâh*” YED 292-7.

iste- aramak, araştırmak “*Kimün ki renci varısa derdine dermân istesün/Kesdi benüm bu rencümü dermân oldu bu derd bana*” YED 10-2.

istet- talep ettirmek “*Ne dirisen sen di bana koma beni benden yana/Benüm hâcetüm bu sana bana beni istetmeyem*” YED 183-6.

işit- 1. işitmek, duymak YED 3-8, 2. dinlemek, dikkate almak “*Niçe kim öğütledüm işitmedi/Sözüm ana hergiz es er itmedi*” YED 60-2, 3. öğrenmek “*Ya bildüğünü eyit ya bir bilürden işit/Teslîmlik ucını tut sözi uzatmayalar*” YED 57-2, 4. haber almak YED 353-9.

işle- 1. yapmak YED 140-8, 2. çalışmak YED 185-8, 3. etkilemek, tesir etmek “*Şöyle delü olmuşam bilmezün dünden günü/Yüregümde işledi 'ışk okınun yaresi*” YED 378-10.

işlen- işlenmek “*Yapragı dertlüyiçün dermân ola/Gölgesinde çok kademler işlene*” YED 324-3.

işlet- yaptırmak “*Nazar gitti tama' kopdı nazar yirin tama' tutdı/Basduk yirde fitne bitdi işletdi yine nefsanî*” YED 412-9.

izle- arkasından gitmek, takip etmek, izinde yürümek “*Yünus bir haber virür işidenler şâd olur/Gence ugrasam diyen izlesün eren izin*” YED 247-6.

kaç- 1. kaçmak “*Gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler/Ol dem kancaru kaçalar baş kurtarası yir gerek*” YED 138-3, 2. korkup çekinmek, sakınmak YED 97-3, 3. geri durmak, kaçınmak YED 337-5, 4. koşmak YED 184-11.

kadarla- dizmek, düzenlemek “*Topragı kadarladı sûreti hat bağladı/Durgurdı dört âleti adın insân eyledi*” YED 358-3.

kak- kalkmak, ayağa dikilmek “*Kadem bir taşa basdı taş kopdı bile vardı/Kak yâ mübârek didi şöyle kaldı mu'allak*” YED 134-5

kakı- kızmak, öfkelenmek “*Nefsdür eri yolda koyan yolda kalur nefse uyan/Ne işün var kimseyile nefsüne kakı buş yürü*” YED 403-3.

kakıl- vurulmak, itilmek, tepilmek “*Bir öküz bogazladum kakıldum sere kodum/Öküz ıssı geldi eydür bogazladun kazımı*” YED 407-10.

kal- 1. durmak, beklemek YED 20-5, 2. vakit geçirmek YED 17-2, 3. geride kalmak, bulunmak YED 61-8, 4. yaşamak YED 218-2, 5. olduğu yerde durmak, olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek YED 24-1, 6. bir şeyle kaplanmak, bulanmak “*Ben fesâd içinde kaldum Yünus eydür artdı derdüm/Sine varıcağız kabrüm dar olursa n'ideyin ben*” YED 274-5.

kaldur- 1. kaldırmak YED 136-2, 2. açmak YED 134-9, 3. toparlamak, zor bir durumdan kurtarmak “*Düşmiş idük ol kaldurdu birliğin bize bildürdi/İçümüze 'ışk toldurdu dürüst oldu imânumuz*” YED 118-7.

kalk- (-den) kalkmak, doğrulmak “*Yünus'ı öğütlerler kalk kervân göçdi dirler/Ben menzile irişdüm kervân kayusu degül*” YED 165-13.

kan- 1. yönelmek, inanmak “*Ölmez vuslat meyin içen ma'siyyet denizin geçen/Meyhânedan 'azim idüp mescidlere kanmaz mısın*” YED 267-5, 2. bir gereksinimi, isteği yeteri kadar karşılamış olmak, doymak “*Denizler olsa bir kadeh susalıgum kanmaz benüm/İnildümi yenemezem gözüüm yaşı dinmez benüm*” YED 226-1.

kanatlan- 1. kanatları oluşmak “*Kurıyduk yaş olduk ayagıduk baş olduk/Kanatlanduk kuş olduk uçduk el-hamdüli'llâh*” YED 292-3, 2. çok sevinmek “*Kesildi nefş başı öldi fisk u fesâd işler kaldı/Hak'dan bana nazar oldu kanatlandum uçar oldum*” YED 208-5.

kap- 1. birdenbire yakalamak, kapmak YED 27-3, 2. kaplamak, sarmak “*Müşâhade kapar anı hem bî-karâr olur cânı/Her dem da'vîsüzdür ma'nî bi-dirîg u râhat olur*” YED 45-4.

kapıl- kapılmak, cezbedilmek “*Bunda el-ayak öpilür görenün cânı kapılır/Garîb müsâfir yapılır zavve vü mescid-hânedin*” YED 265-4.

kar- karıştırmak, katmak “*Alur yigidiün âlâsın dîvâne ider anasın/Gelinlerün el kınasın topraklara karar ölüm*” YED 198-7.

karar- kederlenmek, sıkılmak “*İşkî var gönül yanar yumşanur muma döner/Taş gönüller kararış sarp-katı kışa benzer*” YED 66-3.

karı- yaşlanmak “*Ağaç karır devrân döner kuş budaga bir kez konar/Dahî sana kuş konmamış ne gügercin ne hod duraç*” YED 21-4.

karıl- karışmak “*Âlet ü hareket kamu senündür/Anunçün işüne kimse karılmaz*” YED 107-6.

karış- birbirinin içine girmek “*Teferrüc eyleyü vardum sabâhın sinleri gördüm/Karışmış kara topraga şu nâzûk tenleri gördüm*” YED 207-1.

kat- 1. eklemek YED 18-3, 2. karıştırmak YED 57-5, 3. değdirmek, temas etmek “*Kimi boyun burup yatmış tenini topraga katmış/Anasına küsüp gitmiş boyun buranları gördüm*” YED 207-7, 4. bir araya getirmek “*Sekiz Uçmagun Hürîsi gelürise bir araya/Sana ümmet olmayanı ben anlara katmayayum*” YED 215-4.

katlan- 1. beklemek “*Bu gönlümdeki râzumu sığrınmazam size direm/Âşıklar nice katlana 'ışk metâ'ın satmayınca*” YED 325-6, 2. katlanmak, dayanmak, tahammül etmek YED 36-7.

kavuş- kavuşmak “*Sevindi vü gönli içi toldı nûr/Sanasın ki uçmaga kavuşdı hûr*” YED 134-13.

kavuşdur- / **kavşur-** kavuşturmak “*Şeyhüm görem baş indürem el kavşuram karşı turam/Kendümi direm divşürem dost iline göndermege*” YED 329-3.

kayık- / **kaykı-** 1. kaymak, temayül göstermek, meyletmek “*Bir dem gönüle kayık dum ol gizlü varaka bakdum/Uş sırrumu halka çakdum bir pâyânsuz 'ummânımış*” YED 121-4, 2. dönmek, sapmak YED 237-4.

kayır- / **kayur-** 1. sakınmak, çekinmek “*Yort iy gönül sen bir zamân âsûde fâriğ hoş yüri/Korkma kayırma kimseden gussa vü gamdan boş yüri*” YED 403-1, 2. ilgilenmek, önem vermek YED 317-8.

kayna- 1. kaynamak YED 21-5, 2. yerinde duramamak, coşmak, heyecanlanmak “*İşksuzlara göynür özüm anunçün fâş olur râzum/Göricegiz 'âşıkları kaynar içüm taşum benüm*” YED 204-2.

kaynat- 1. kaynatmak “*Kerpiç koydum kazgana poyrazıla kaynatdum/Nedür diyü sorana bandum virdüm özini*” YED 407-2, 2. dalgalandırmak, çalkantılı duruma getirmek “*Bir zerre 'ışkun odı kaynadur denizleri/Düşdüm 'ışkun odına tutuşuban yandum ben*” YED 280-2, 3. yerinde duramaz hâle getirmek, heyecanlandırmak “*İşkdur kudret körüğü kaynadur 'âşıkları/Niçe kapdan geçürür andan gümüşe benzer*” YED 66-6.

kaz- kazmak, eşip çıkarmak “*Yüz bin Ferhâd küling almış kazar taglar bünyâdını/Kayalar kesüp yol eyler Âb-ı Hayât akıtмага*” YED 1-6.

kazan- kazanmak “*Dürîş kazan yi-yidür bir gönül ele getir/Yüz Ka'be'den yigrekdür bir gönül ziyâreti*” YED 380-4.

kes- 1. kesmek YED 226-4, 2. bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek “*Ol Kâdir-i Kün feyekûn lutf idici Sübhân benem/Kesmedin rızkını viren cümlelere sultân benem*” YED 211-1, 3.

son vermek, gidermek, bitirmek “*Kimün ki renci varısa derdine dermân istesün/Kesdi benüm bu rencümü dermân oldu bu derd bana*” YED 10-2, **4.** kesici bir araçla yaralamak YED 353-2, **5.** ayırmak, koparmak, uzaklaştırmak YED 155-3.

kesil- kesilmek, koparılmak “*Kesildi nefş başı öldi fisk u fesâd işler kaldı/Hak'dan bana nazar oldu kanatlandum uçar oldum*” YED 208-5.

kıgrıl- çağırılmak “*İyân ola cümle iş kurtılmaya yâd-biliş/Gel fülân ibn-i fülân her bir kula kıgrıla*” YED 306-3.

kır- öldürmek, yok etmek “*Kırdum bu nefşün çerisin bir itdüm burc u bârûsın/Pâk eyledüm içerüsün mülketini yuyan benem*” YED 187-3.

kırıl- bir veya birçok parçaya ayrılmak “*Taglar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla/Yılduzlar bağı kırıla düşe yire perrân ola*” YED 9-6.

kışla- **1.** kış olmak “*Yaylalar yaylamaz olmuş kışlalar kışlamaz olmuş/Bar dutmuş söylemez olmuş agızda dilleri gördüm*” YED 207-4, **2.** kışı bir yerde geçirmek YED 292-6.

kıy- acımadan vermek, esirgememek, feda etmek “*Ârif cân virür tuymaz yalancı mâla kıymaz/Yalanıla gerçeği berâber tutmayalar*” YED 57-6.

kız- **1.** sıcaklığı çok artmak, yakmak, ısınmak, yanmak, kızarmak “*Bir gün sana zevâl ire yüce kaddün ine yire/Budakların oda gire kaynaya kazan kıza saç*” YED 21-5, **2.** kızmak, öfkelenmek YED 83-3.

ko- / koy- **1.** bırakmak, koymak YED 321-4, **2.** çıkarmak, soymak YED 353-8, **3.** yerleştirmek “*Seni gördüm güneş gibi cennet bana zindân gibi/ cennet'üne zâhidün ko Uçmak'da arzûm yok durur*” YED 52-6, **4.** vazgeçmek, terk etmek “*Yûnus'a çün kocaldun 'ışkı kogıl/Rûzîgâr ugramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var*” YED 32-7, **5.** ertelemek, sarkıtmak “*Aşıkısan didârına koma bugünü yarına/Girenler 'ışk bâzârına kendözinden bizâr olur*” YED 93-3, **6.** kaybetmek, yitirmek “*Ulu-kıçı aqlamışlar server yigitler komışlar/Baş ucında yay sımışlar kırıluban oklar yatur*” YED 82-4, **7.** ayırmak, uzaklaştırmak “*Beni benlikden kodı varlık defterin yudi/Havf u recâ göstermez hayr u şer elden koyan*” YED 264-7, **8.** sığdırmak “*İşkun serhengi beni komaz hiç bir nesneye/Ne İslâm'da ne dінде anılmaz küfr ü imân*” YED 264-4, **9.** barındırmak “*Alur yigidi çağında bülbülü ötmez bâğında/Kimse komaz ocagında yigitleri alur ölüm*” YED 198-2, **10.** belirlemek YED 145-2, **11.** ad vermek YED 170-6, **12.** katmak, eklemek “*Niçe bir ben sana uyam özümü belâya koyam/N'ola gelsen sen de benüm ögüdümü dutsan gönül*” YED 161-3.

kocal- yaşlanmak, ihtiyarlamak “*Niçeler eydür Yûnus'a çün kocaldun 'ışkı kogıl/Rûzîgâr ugramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var*” YED 32-7.

kodur- bıraktırmak “*Sûretümde varlığım cânıla gönülidi/Kodurdu kamusını bana 'ışk bağışlayan*” YED 264-3.

kon- **1.** konaklamak YED 203-6, **2.** uçmasına son verip durmak YED 21-4, **3.** koyma işi yapılmak, bırakılmak “*Devlet tâcı başa kondı 'ışk kadehin bana sundı/Susadugumca ben dahu her dem anı içer oldum*” YED 208-2.

kop- **1.** belirlemek, ortaya çıkmak YED 152-7, **2.** kopmak, yerinden çıkmak, düşmek “*Kadem bir taşta basdı taş kopdı bile vardı/Kak yâ mübârek didi şöyle kaldı mu'allak*” YED 134-5.

kopar- oluşturmak “*Kasdum budur şehre girem feryâd u figân koparam/Yine dönüben korkaram işide düşmânünümü*” YED 409-5.

korın- koruma işine konu olmak “*Şerî'at korıdır hakikat ordusunda/Senün için korınur hâsil ordu içinde*” YED 303-5.

kork- 1. çekinmek, sakınmak YED 26-8, 2. korkmak, ürkmek YED 33-2, 3. endişelenmek, kaygılanmak “Yûnus sen ‘âşıkısan ‘ışka muvafıkısan/Korkma ulaşığısan ne olursan olarsın” YED 261-7.

korkıt- / **korkut-** korkutmak, korkmasına neden olmak “Bunda korkmazısan Yûnus anda korkudurlar seni/Eger dirliğün hakkısa Sırât’ı geçesin sehel” YED 153-8.

kotar- boşaltmak, pişen yemeği başka bir kaba aktarmak “Yûnus imdi söyle Hak’ı münkir dutar sana dakı/Bişür kotar Hak hânını ‘ârifler datsun duzumu” YED 349-10.

kov- 1. peşinden gitmek, takip etmek “Bu ne gülecek yirdür aglasana key katı/‘Azrâil seni kovar katı cân ‘alâmeti” YED 385-1, 2. kovmak, uzaklaştırmak, kovalamak “Gerekse ehl-i millet farîzasın bekleyem/Gerekse şöhet kovam şöhet ü dînden fârig” YED 126-5.

kösüle- uzatmak, bağlamak “Çün va‘de ire cânâ çıka yukaru hana/Kösülerler ayagum elüm yenüm üstine” YED 340-2.

kullan- kul sahibi olmak, hizmetinde bulunduracak birilerine sahip olmak “Her kim hâli hâllendi ol beg oldı kullandı/Yûnus sen kul olıgör beg söyleşür kulıla” YED 304-8.

kur- 1. kurmak YED 240-4, 2. hazırlamak YED 330-6, 3. tasarlamak “İltüp sine koyalar yine eve geleler/Anca savaş kuralar benüm mâlum üstine” YED 340-5.

kurı- / **kuru-** kurumak, ıslaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek “‘Azrâil alur cânumuz kurur tamarda kanumuz/Yayıcağız kefenümüz saranlara selâm olsun” YED 231-4.

kurıl- / **kurul-** kurulmak, hazırlanmak “Yine mahfiller düzüldi yine badyalar kuruldu/Yine kadehler sunuldu esrük oldı cânlarımız” YED 118-2.

kurıt- mec. kurutmak, yok etmek “İncidesin âh ideler ‘ömrin gülin kurıdalar/Gözsüz olarsın yideler tâ bilesin dervişleri” YED 374-5.

kurtar- kurtarmak “İy beni ‘ayıblayan gel beni ‘ışkdan kurtar/Ger elünden gelmezse söyleme fâsid haber” YED 26-1.

kurtıl- / **kurtul-** kurtulmak “Kim ere kullık ide ol ‘azâbdan kurtıla/Mutlak ol yarlıganur kim görürse er yüzün” YED 247-5.

kuşa- kuşatmak, çevirmek “Kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben/Ezeliden serhoşam ben içmişem ayagum anda” YED 310-5.

kuşan- 1. kuşanmak, bağlamak, takınmak YED 242-3, 2. donanmak, silahlanmak “İy Yûnus sen ‘âşıkısan îmân biligin berk kuşan/Varlığün degşür yokluga cümle eksüklük sendedür” YED 44-8.

obrıl- oyulmak, yarılmak “Beş karış bez durur tonum ilan-çıyan yiye tenüm/Yıl geç obrıla sinüm unıdılup kalam birgün” YED 241-4.

oñı- / **okı-** / **oku-** 1. çağırarak, davet etmek YED 134-2, 2. okumak YED 248-4, 3. öğrenmek “Dört kitâbun ma’nîsin okıdum tahsîl kıldım/‘İşka gelicek gördüm bir ulu heceyemiş” YED 124-9 4. anlamak, kavramak “Yûnus miskîn anı görmüş eline hem dîvân almış/‘Âlimler okıyamamış bu ma’nîden tuyan gelsün” YED 230-7, 5. sesli olarak ezgi ile söylemek “Ezân okur müezzin/Çağırur Allah adın/Yıkma dînin bünyâdın/Tur irta namâzına” YED 315-2, 6. söylemek, demek “Mansûr-vâr oldum bugün ber-dâr iden gelsün berü/İnni ene’l-lâh okudum inkâr iden gelsün berü” YED 287-1, 7. bahsetmek “‘Âşıklarun ‘Arş yüzünden ma’şûkı gitmez gözünden/Dâima okur sözünden zirâ kim ol durur fakı” YED 410-3.

okın- okunmak “Okına Kur’ân u Yâ-sîn/Kulak urup dinleyesin” YED 88-6.

on- düzelmek, eski hâline gelmek, iyi olmak “Ol ‘ahdümi ondum uş kimündür benüm işüm/Niçe bir dahı ben bunda nefis eynini iderem” YED 220-3.

ona- beğenmek “*Dânişmânun câhili onamaz dervîşleri/Dervîşile dânişmân yavlak arışgan olur*” YED 58-3.

onar- iyileştirmek, onarmak, tedavi etmek “*Birinün alur kardaşın revân döker gözi yaşın/Hiç onarmaz bagrı başın hayır işden bezer ölüm*” YED 198-4.

onul- iyileşmek, düzelmek, şifa bulmak “*Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula/Başlu gönül onula merhemi sen olasin*” YED 261-2.

ortalan- yarılanmak “*Her gâh ki nefes gelür ol kîsenden eksilür/Çün kîse ortalandı sen anı düketdün tu*” YED 18-8.

otur- 1. oturmak YED 58-7, 2. beklemek, durmak “*Altıncı kapusunda bir Hûr oturur anda/Sana eydür gel berü olmasun kim varasın*” YED 242-12, 3. yerleşmek “*Gönülde pas oturur anda seni yitürür/İçerü şâh oturur girimezsın göresin*” YED 250-3, 4. tahta geçmek, hükümdar olmak, hükümlanlık eylemek YED 18-2, 5. herhangi bir durumda belli süre kalmak “*Kur'ân eydür ki vattakû gine eydür ki tezra'û/Kâhil olup oturmagıl tiz tevbeye gelmek gerek*” YED 137.

ög- değerini yüceltmek, övmek, methetmek “*Her bir çiçek bin nâzıla öger Hakk'ı niyâzıla/Her murgı hoş âvâzıla ol pâdişâhu zikreder*” YED 28-3.

öğret- öğretmek “*Evünde helâlüne biş vakt namâz öğretgil/Öğüdün dutmazısa yazugı yokdur boş*” YED 341-4.

öğüt- bir araçla tane durumundaki nesnelere bir araçla ezerek un durumuna getirmek, ezmek, çiğnemek “*Öter çakıldak dün gün öğüdür döger anı/Ol gün durur gün bu gün geçdi 'ömür ziyâna*” YED 313-5.

öğütle- nasihat etmek, öğüt vermek “*Yûnus'ı öğütlerler kalk kervân göçdi dirler/Ben menzile irişdüm kervân kayusı degül*” YED 165-13.

öl- 1. ölmek YED 16-3, 2. çok sıkıntı veya acı çekmek “*Yûnus eydür 'âşık oldum ma'sûkun derdinden öldüm/Teveccüh ma'sûka kıldum anunıla gönlin egler*” YED 75-5.

ölç- ölçmek “*Kâ'imdür hiç ırılmaz ansuz kimse dirilmez/Adım adım yir ölçer kendü revân içinde*” YED 302-2.

öldür- 1. öldürmek YED 159-8, 2. yok olmasına, ortadan kalkmasına, azalmasına yol açmak “*Yudum şöyle meyyitümi miskînem aran yetümi/Öldürem nefsum itini gelmesün koman gerekmez*” YED 108-2.

ön- beklemek “*Bir niçeler turmuşlar dün-gün nevbet önerler/Bir niçeler göymezer önürdürler rindâne*” YED 313-7.

öp- öpmek “*Görenler elüm öper tâc u hırkama bakar/Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez*” YED 117-6.

öpil- öpülmek “*Bunda el-ayak öpilür görenün cânı kapılır/Garîb müsâfir yapılır zavve vü mescid-hânedan*” YED 265-4.

ör- iplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak işlemek veya tezgâhta dokumak “*Süleymân zenbîl ördi kendü emegin yirdi/Anunıla buldular bunlar peygamberligi*” YED 361-1.

ört- 1. kapatmak, gizlemek YED 412-13, 2. kaplamak YED 108-4, 3. kapamak YED 237-3, 4. gizlemek için üstüne bir şey koymak “*Götürdiler bunda üşüp/İndürdiler anda şeşüp/Topragum örterler eşüp/Allâh sana sundum elüm*” YED 184-8.

örtül- görünmez duruma getirilmek, gizlenilmek “*Yalan degüldür sözüm bak yüzüme aç gözün/Dah'örtülmedi izüm uş yoldan urup geldüm*” YED 191-8.

öt- (I) 1. ötmek “*Horûs ötse ohtsuz ne olur işi/Revâdur şoloğ dem kesilmek başı*” YED 27-2, **2.** herhangi bir nesnenin sürekli ses çıkarması “*Öter çakıldak dün gün öğüdür döger anı/Ol gün durur gün bu gün geçdi ‘ömür ziyâna*” YED 313-5, **3.** bahsetmek YED 248-3.

öt- (II) geçmek, aşmak “*Bu devrândan ötegör kervân gitdi yitegör/Korku var sağda solda kayıkmadın giderler*” YED 39-6.

saç- saçmak, serpmek “*Zekeryâ oldum kaçdum irdüm agaca geçdüm/Kanum dört yana saçdum depem deldürüp geldüm*” YED 191-10.

saçıl- 1. saçılmak “*Bu harâbât iklimi anun melâmetdür tonı/Dökilür kanlar saçılır sadhezarân başı yiter*” YED 67-2, **2.** yayılmak “*Kudret haznesi açıldı/‘Âleme rahmet saçıldı/Hulle tonları biçildi/Söyle bülbülcüğüm söyle*” YED 343-7.

sagıncıla- istemek, arzulamak “*Benüm gibi bâzîrgân kim sagıncıla bayır/Bir pûla gücüm yitmez Mısır metâ'in çatdum*” YED 221-4.

sakin- 1. sakınmak “*Küfrini atar iken îmânun urma sakın/Hırs bizimle düşmândur bilişlüdür il degül*” YED 163-4, **2.** korumak “*Erenlere muhib iken yâ münkir olduğun neden/Key sakinğil datlu cânun okları çıkmadın yaydan*” YED 265-1.

sakla- 1. gizlemek “*Işkun beni fâş itdi saklayam dirdüm veli/Çün seni ‘ıyân gördüm pinhân kayusu degül*” YED 165-5, **2.** korumak “*Gönül usanmadun sen bu seferden/Çalab'um saklasun seni hatardan*” YED 263-1.

sal- 1. göndermek, yollamak YED 78-4, **2.** sallamak, vurmak YED 224-6, **3.** koymak YED 310-9, **4.** dâhil etmek, katmak “*Kullar senün sen kullarun günâhları çok bunların/Uçmaguna sal bunları binsünler Burâk Çalab'um*” YED 186-2, **5.** üzerine yürütmek, atılmak YED 1-3, **6.** bırakmak YED 350-3.

san- 1. sanmak, zannetmek “*Bu murdâri divşürenler bu su ile yunur sanur/Erden himmet olmayınca ‘ömür geçer yunmayısar*” YED 24-4, **2.** düşünmek YED 71-12.

sap- 1. ayrılmak YED 94-1, **2.** yön değiştirmek “*Bir devlenceğ yuva yapar yürür ilden yavru kapar/Togan ileyinden sapar zir'elinde murdâri var*” YED 27-3.

sar- / sar- **1.** geçirmek, takmak, dolamak YED 152-14, **2.** bağlamak “*Beni beşige urdılar elüm ayagum sardılar/Öndin acısın virdiler tuz içine düşdi gönül*” YED 152-4.

sarar- sararmak, solmak “*Gazel yapraklayın benzüm sarardı/Kararuban düşdüm bu ‘ışk elinden*” YED 262-4.

sarıl- bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak “*Gitmiş gözünün karası hiç işi yokdur turası/Kefen bizinün pâresi sünüğe sarılmış yatur*” YED 74-6.

sat- 1. satmak “*Anı satar Yüsuf'a Yüsuf alır/Kamudan hâs kendüye anı kılır*” YED 78-6, **2.** kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak “*Yünus bu sözleri çatar halka ma'ârifet satar/Kendüsi ne kadar dutar söyledüğü yalanı gör*” YED 22-7, **3.** feda etmek, değiştirmek “*Yünus eydür ol melâmet şeyhliği ‘âşıklığa sat/‘Âşık da n'ister eyü ad bed-nâmı hoşdur ‘âşıkun*” YED 146-7.

sataş- **1.** çatmak, karşılaşmak, istenmeyen bir durumla karşılaşmak, bulaşmak, duçar olmak “*Kaldum bir karanlık yirde/Ayrık varıamaz ol yirde/Sataşdum bir ‘aceb derde/Allâh sana sundum elüm*” YED 184-12, **2.** rastlamak, tesadüf etmek “*Ger meyhâneye vardum ansuz yir göremedüm/Yine ana sataşdum girdüm dahi külhânda*” YED 328-4, **3.** uğraşmak “*Şâkirem derdümile sataşdum güle güle/Dertlüler bulıcagız ben beni bulımazam*” YED 188-3.

satıl- satılmak “*İşk bâzârıdır bu cânlar satılır/Sataram cânımı hiç kimse almaz*” YED 113-5.

sav- savmak, uzaklaştırmak, gidermek “*Nazar dahı gözde olur kimde ne var bakar görür/Tama' ana düşmân olur gözden savar ol nişâni*” YED 412-10.

savul- dağılmak, çekilmek, uzaklaşmak “*Kul pâdişâhsuz olmaz pâdişâh kulsuz degül/Pâdişâhı kim bileydi kul itmese yort savul*” YED 151-1.

savur- havaya atıp dağıtmak, saçmak, savurmak “*Mansûr'ıdum ben ol zamân uş yine geldüm bunda ben/Yak külümi savur yile ben Ene'l-Hak didüm ahî*” YED 370-8.

savurt- dağıtmak, savrulmasına sebep olmak “*Oda yandurtdun külin savurtdun/Eyle mi gerek seni seveni*” YED 353-10.

say- 1. saymak YED 135-14, 2. kabul etmek, addetmek YED 113-6, 3. çağırılmak, sıralanmak “*Yûnus imdi sen kıl yarak utanmayasın dogrı bak/ ümle halâyık dirile adlu adıyla saylıcak*” YED 127-9.

seç- 1. ayırt etmek, ayırmak, seçip almak YED 138-3, 2. fark etmek, birbirinden ayırmak “*Öyle idüpdür ol beni seçemezem düinden günü/Alsün teni utsun cânı kon ben ana aldanayım*” YED 216-3, 3. tercihini bir yönde kullanmak, tercih etmek “*Dîn ü milletden geçer 'ışk eserini tuyan/Mezheb ü dîn mi seçer kendüyi yoga sayan*” YED 236-1.

segir- hafif kıvıldamak, kıpırdamak, sıçramak “*Halk hep ayagin turur ben segirdüm oturdum/Geçdüm sadır yirine kalın döşek yirüm düz*” YED 106-4.

segirdür- koşturmak “*Niçe bir 'ışk meydânında nefis atın segirdürem/Yâ niçe bir başımı top eyleyüp çevgân olam*” YED 201-12.

semir- şişmanlamak “*Okınan Kur'an'a kulak tutulmaz/Şeytânlar semirdi kuvvetlü oldi*” YED 387-2.

ses- büyümek, gelişmek; ses vermek “*Yine yini hazîneden yini hil'at giydi cihân/Yine virildi yini cân ot u agaç sesdi yine*” YED 312-3.

sev- 1. sevmek, hoşlanmak YED 52-3, 2. takdir etmek, beğenmek “*Ben severin şol kulumı yoksul ola sabreyleye/Benden ana yol eyledüm Mi'râc'uma gitsün dimiş*” YED 122-5.

sevil- sevgi duyulmak, sevgi beslenilmek, sevilme “*Gelün taşuk idelüm işi kolay tatalum/Sevelüm sevillelüm dünyâ kimseye kalmaz*” YED 103-5.

sevin- sevinç duymak, mutlu olmak, sevinmek “*Yûnus imdi avınur dostı görüp sevinür/Erenler mahfilinde 'ışkı cünbiş eyledi*” YED 362-8.

sez- 1. olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, hissetmek, kestirmek, farkına varmak, sezme “*Riyâ çökük yirde durur key sakın oda buyurur/İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolu yavlak sezer*” YED 83-7 2. anlamak, tahmin etmek “*Yûnus bu kuş dilidür bunu süleymân bilür/Gerçek eren bu yolda ne didüğün sezerem*” YED 171-12.

sı- 1. kırmak YED 82-4, 2. incitmek “*Sakıngıl yârün gönlin sırçadur sımayasın/Sırça sındukdan girü bütün olası degül*” YED 158-4.

sıçra- yerinden koparak hızla, parçalar durumunda savrulmak “*Senün 'ışkun odı meger sıçramaya kimesneye/Bir zerre degdi Yûnus'a cihân içinde fâş oldi*” YED 354-10.

sıg- 1. sığmak “*'Acebdür ki iki dervîş bir kilimde sıgarlar ve iki pâdişâh bir iklîme sıgmaz.*” YED 2-7, 2. yakışmak, uymak, uygun olmak “*Buhl u tama' sıgmaz ana 'izzet de kaldı bir yana/Yol bulmaz hırs u hevâ kimde ki bu devlet olur*” YED 45-6.

sığın- korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak, sığınmak “*İy bî-çâre miskîn Yûnus günâhun çok neylesesin/Sıgındum ol Allâh'uma didi hem 'afv kalam diyü*” YED 285-5.

sıgrın- hazmetmek “*Bu gönlümdeki râzumu sıgrınmazam size direm/‘Âşıklar nice katlana ‘ışk metâ’ın satmayınca*” YED 325-6.

sın- 1. zayıf düşmek, aciz kalmak “*Gönül sındı buludı hem Hakk'a yakınıdı/Yine dikerem diyü bütünü yırtmayalar*” YED 57-4, 2. kırmak, incitmek “*Sakıngıl yârün gönlin sırçadur simayasın/Sırça sındukdan girü bütün olası degül*” YED 158-4, 3. yenilmek, bozguna uğratılmak YED 244-3.

sız- yavaş yavaş akmak, çıkmak, sızmak “*Yir altına çün kan be-cid sızdıdı/Öküz kanda balıh gibi yüzdidi*” YED 171-6.

sızur- sızdırmak, eritmek, süzmek “*Yir gök yaradılmadın Hak bir gevher eyledi/Nazar kıldı gevhere sızurdu dür eyledi*” YED 355-1.

sil- 1. ıslaklığını gidererek kuru duruma getirmek, silmek “*Yansun cânım yansun ‘ışkun odına/Aksun yağşam aksun silmezem ayruk*” YED 129-7, 2. (yarayı) temizlemek YED 165-4.

silkin- 1. üstünü silmek, temizlemek “*Çün gölden girü döndi budak üzere kondi/Silkindi her bir yönden bir tamla su döküldi*” YED 367-5, 2. sarsılmak, kuvvetle sallanmak “*Bir kez cehennem silkine/‘Âsîlere ide kîne/Yâ Rab iricek ol güne/Ben n'ideyin n'eyleyeyin*” YED 275-5.

sogul- kurumak, ferî gitmek, ışığı sönmek “*Sogulmuş şol kara gözler belürsüz olmuş ay yüzler/Kara topragun altında gül diren elleri gördüm*” YED 207-6.

sol- 1. rengini yitirmek, rengi uçmak, sararmak, solmak YED 129-5, 2. tazeliğini, diriliğini yitirmek “*Benüm dilüm kuş dilidür benüm ilüm dost ilidür/Ben bülbülem dost gülümdür bilün gülüm solmaz benüm*” YED 175-2.

sor- 1. sormak YED 16-2, 2. aramak “*Senün ol çok günâhların seni uş sayru eyledi/Bi-çâre varuban niçün bu derde çâre sormazsın*” YED 235-4.

sorıl- sorma işine konu olmak “*Ol günde yirler yarıla/ümle ölenler dirile/ümle günâhlar sorıla/Aglaşalum ol gün için*” YED 138-2.

soy- giysilerini çıkartmak, soymak “*Var imdi miskîn Yunus ‘uryân olup gir yola/Yüz çokallu gelürse yalncagı soyamaz*” YED 105-5.

soyak- aslına erişmek, dönmek “*Sevdükli sevdügile bile kopısar yarın/Benüm işüm yarına koymaz bugün soyakdı*” YED 363-5.

soyla- 1. araştırmak, aslını aramak, izini sürmek “*Miskîn Yunus ‘âşıkların dirliğini dirilmedün/Bâri gücüm yitdügince soylarını soylayayın*” YED 283-7, 2. söylemek, destan manzumesi söylemek YED 181-10.

sög- sövmek, kaba sözler söylemek, küfretmek “*Söylerisem gelmez dile kim söge bana kim güle/Bâri yanayın derdile hâlüm dile gelmeyeyin*” YED 269-4.

sön- /**söyün-** sönmek, bitmek, kesilmek, parlaklığı gitmek “*Sır sözi eşkere olmaz anda od yanar belürmez/Dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çerâgum anda*” YED 310-7.

söyle- 1. söylemek YED 75-4, 2. anlatmak YED 159-6, 3. bahsetmek YED 142-2, 4. konuşmak, dile gelmek YED 175-1, 5. ötmek “*Yine yaz günleri geldi/Söyle bülbülcüğüm söyle/ümle çiçekler zeyn oldı/Söyle bülbülcüğüm söyle*” YED 343-1, 6. anmak, hatırlamak, zikretmek “*Yunus imdi söyle Hakk'ı Allah oldı sana sâkî/Gider gönüldeki şeki elündeki menkûr nedür*” YED 56-12.

söylen- 1. söylenmek, anlatılmak “*Süretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez/İşler hicâbsuz olmaz risâlet hâsılıdır*” YED 25-4, 2. konuşulmak YED 268-7.

söyleş- 1. karşılıklı konuşmak, sohbet etmek, görüşmek “*Toksan bin Hak kelâmını söyleyecek Habîb'ile/Otuz bini sırr olıcak ben ol sır olundayıdum*” YED 169-10, 2. bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda konuşmak, müzakere etmek YED 124-12.

söylet- 1. konuşturmak “*Başa geçmiş işleri bu anladur/Zihî Sâni' buni biz[e] söyledür*” YED 231-2, 2. söyletmek “*Dört mezhebün 'âşkıyam yidi mezheb geçdi cânım/Kogil beni söyletmeğil bu yollarda uyanayın*” YED 268-4.

söyündür- söndürmek “*Işk odı cûş eyledi cânımı hoş eyledi/Kimse söyündüremez cânımda yanan odı*” YED 371-8.

sun- uzatmak, elini uzatmak “*Sen güli görür iken dikene sunma elün/Düşmândan ne korkarsın çün togrı yârün vardur*” YED 51-2.

sunul- takdim edilmek, uzatılmak “*Yine mahfiller düzülde yine badyalar kuruldu/Yine kadehler sunuldu esrük oldı cânlarımızuz*” YED 118-2.

susa- mec. çok istemek, özlemek “*Şimdi Yunus susadı diler ki senden içe/Bir içim bin kızıla nice bahân yok senün*” YED 147-9.

suvar- su vermek, sulamak “*Günâhun çoğu şûmından îmânun gülleri soldı/Înâyet suyıla her dem niçün anı suvarmazsın*” YED 235-3.

sür- 1. kovmak, başka yere göndermek YED 68-5, 2. uzaklaştırmak YED 240-2, 3. değdirmek, dokundurmak YED 49-10, 4. yürütmek, atla yol almak “*Ol yürüyen atları sürdi Âdem üstine/Âdem'e mekr irgürüp ya'ni zafer eyledi*” YED 356-6.

süril- / **sürül-** 1. devam etmek YED 73-7, 2. uzatılmak, sunulmak “*Şâh u sultân sohbetinde sürülür nûrdan kadeh/Sâkiler çağrısup eydür dost elinden kim içer*” YED 67-7, 3. bırakılmak “*Yârânlar saladur kapı açukdur/Bu kapuya gelen mahrûm sürilmez*” YED 107-11, 4. uzaklaştırılmak “*Ben 'ışkundan ırılmayam dergâhundan sürülmeyem/Bundan dahı giderisem senün ile varam sana*” YED 7-5.

sürün- sürünmek, sürüklenmek “*Nasihat kandilinden bir işâret göründi/Tenüm içinde cânım andan yana süründi*” YED 383-1.

süz- dikkatle gözden geçirmek, incelemek “*Yigidi koca kılınca komaz kendüyi bilince/Birini koyup gelince gözlerini süzer ölüm*” YED 198-5.

süzül- baygınlaşmak, mahmurlaşmak, gözleri kaymak “*Uşda gözlerüm süzülde*” YED 184-3.

şaş- kaybetmek, ne yapmak gerektiğini bilememek, içinden çıkamamak “*Yunus imdi bunu gördi anı bize haber virdi/Aklum şaşdı öğüm dirdi nitekim bunları gördüm*” YED 207-9.

şeş- çözmek, ayırmak, açmak “*Çün cenâzeden şeşdiler/Üstüme toprak eşdiler*” YED 184-11.

şeşür- ayırmak, koparmak, atmak “*Kelecilerün bişürgil yaramazını şeşürgil/Sözün usıla düşürgil dimeğil çağ ide bir söz*” YED 102-3.

tagla- dağlamak, yaralamak “*İrmak gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh aqlaram/Nefsüm cigerin taglaram kibr ü kîni yıkan benem*” YED 187-2.

takıl- iliştilmek, geçirilmek “*Gördüm anda takılır cân boynuna zülfeyn-i dost/Bir kıl ile sad-hezarân Mansûr'ı ber-dâr ider*” YED 67-5.

tal- 1. dalmak, bir yerin dibine girmek, içine sokulmak, gömülmek YED 76-4, 2. başka bir şeyle uğraşmayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak “*Bir dem cehâletde kalur hiç nesneyi bilmez olur/Bir dem talar hikmetlere âlinüs u Lokmân olur*” YED 49-5.

talbinma- çırpınmak “Çün denize gark oldun bogazuna geldi su/Delü bigi talbinma iy bî-çâre batdun tu” YED 18-7.

tap- bir varlığa inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek, boyun eğmek, Tanrı edinmek, tapmak “Eytidi dün gün tapar-ıdum ben seni/Âhir ac koydun tulaz yohsul beni” YED 94-1.

tapdur- tapmasını sağlamak, tabi kılmak “Ne îmâna bakdurur ne hod dîne tapdurur/İşk odı şöyle dutdı yıkdı dükkânumuzı” YED 416-2.

tart- 1. ortaya çıkartmak “Pes niçün murdârı açup tartasın/Sen gerek lutfıla anı örtesin” YED 417-19, 2. yaşamak, tecrübe etmek “Tartduk bu ışk cefâsın tâ irince ma’sûka/Zirâ ki ol dost benim derdümün devâsıdır” YED 64-2, 3. hesaplamak YED 417-22.

tartil- hesaplanmak “Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla/Bilmedüğün günâhların anda sana ‘iyân ola” YED 9-7.

taş- 1. taşmak YED 49-4, 2. heyecandan kendini tutamamak “Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın/Akdun yine kanlu yaşum yollarımı bağlar mısın” YED 270-1.

tog- 1. doğmak, dünyaya gelmek YED 182-4, 2. çıkmak, ufukta yükselmek YED 26-10, 3. ortaya çıkmak, oluşmak “Togdı ol dîn metâ’sı andan oldı kamusu/Âdem Halil ü Mûsâ hüccet ü bürhân bana” YED 12-8.

togur- doğurmak “Balık kavaga çıkmış zift turşısın yimege/Leylek koduk togurmuş bak a şunun sözünü” YED 407-6.

tokı- / doki- 1. dokumak YED 224-4, 2. tepmek, yürümek “Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ kıldunısa/Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl yol doki” YED 366-1.

tokın- / dokın- isabet etmek, düşmek “İşkun okı demreni dokınur yüregüme/İşk için ben öleyin demren kayısı degül” YED 165-8.

toldur- 1. doldurmak “Al gider benden benliği toldur içüme senliği/Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin” YED 269-3, 2. kaplamak YED 118-7.

tolun- batmak, yitmek, gözden kaybolmak, gurup etmek “Ol ilde ay-gün olmaz ay gedilüp tolunmaz/Tertîbler terk idüben şumâr unıda mısın” YED 252-4.

toy- 1. açlığı kalmamak, isteği kalmayınca kadar yemek, doymak, tok hâle gelmek YED 62-2, 2. yeteri kadar karşılamak, doyum sağlamak YED 105-3, 3. kanmak, tatmin olmak “Bin uyagur bin bir togar buyruk ile gelmiş meger/Kimdür bu dünyâya toyar peymânesi toldı gider” YED 87-6.

toyla- ağırlamak, ziyafet çekmek “Gör Muhammed n’eyledi gökleri seyreyledi/Ümmetini toyladı ‘Arş’a henüz varıcak” YED 134-8.

toyur- açlığını gidermek, doymasını sağlamak “Ne bir acını toyurdum ne bir gönüleک giyürdüm/Ne bir gönüle girdüm yâ bana niçe itsün dimiş” YED 122-8.

toz- savrulmak “Çünkü ben bunda geldüm ben anı bunda buldum/Mansûr’am dâra geldüm kül oluban tozaram” YED 171-8.

turıl- 1. durma işi yapılmak, kalınmak “Sefer kulsam bana yoldaş olursın/Karâr itsem yine sensüz turılmaz” YED 107-7, 2. durulaşmak, duru hâle gelmek, sakinleşmek “İkilik eylemeye hiç yalan söylemeye/‘Âlem bulanurısa bulanmadın turıla” YED 304-2.

tuşla- öne çıkmak, karşılamak “Her ne dilersen hakumda işledün/Ne tuşa durdumısa sen tuşladun” YED 417-5.

tutaş- yaklaşmak, karşılaşmak “Kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben/Ezeliden serhoşam ben içmişem ayagum anda” YED 310-5.

tutuş- / **dutuş-** harekete geçirmek, yanmaya başlamak, alev almak “Dost işi ‘aceb iş durur cân denizin tutuşdurur/Cânsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşü” YED 360-3.

uç- **1.** uçmak YED 49-6, **2.** yükselmek “Âdemilikden çıkam uçam melekler mülkine/Levn olam bî-levn olam geh kevn olam bî-kân olam” YED 201-31, **3.** ölmek “Biz bu cihândan göçelüm/Ol dost iline uçalum/Arzû hevâdan geçelüm/Gel dosta gidelüm gönül” YED 160-6, **4.** kendinden geçmek “Ben gördüm erenler uçdı ‘ışk kadehin tolu içdi/Hak katında nâzı geçdi şöyle yüzi yire duru” YED 72-6, **5.** ayrılmak, uzaklaşmak, çıkmak “İşkun burcından uçdum cevân uruban geçdüm/Ben dostıla buluşdum cevân kayusu degül” YED 165-10, **6.** hızla geçmek “Kıl gibi Sırât'dan Âdem mi geçer/Yâ üzilür yâ tayanur ya uçar” YED 417-12.

uçın- korkudan sararmak, rengi uçmak “Uçan kuşlar uçunur esen yil görse turur/Dîvler hükümüne girür Belkîs-Süleymân mısın” YED 257-3.

uçur- ölmek, ruhunu teslim etmek “Sürdüm ‘ömrümi geçürdüm/ ânum Hazret'e uçurdum/Ecel şerbetin içürdüm/Esenledüm dünyâm seni” YED 413-2.

ugra-/ogra- **1.** tesadüf etmek, rast gelmek, karşılaşmak “Yir yüzinde gezeridüm ugradum milketler yatur/Kimi ulu kimi kiçi key kuşağı berkler yatur” YED 82-1, **2.** bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek, karşılaşılıp geçmek YED 32-7.

ugrıla- çalmak, hırsızlık etmek “Ugrı olmuş ugrılar kendü kendüyi çakar/Sahne kendüsi olmuş kendü zindân içinde” YED 302-4.

ulaş- erişmek, varmak, ulaşmak “Uşadam bu kafesi yıkam hırs u hevesi/Za ‘îf kılam bu nefsi tâ asluma ulaşam” YED 227-2.

ulaşdur- yetiştirmek, eriştirmek “Nefsünün varlığını ‘akl-ı külle ulaşdur/Varlığın yoga degşür cevher ol olma muhâs” YED 119-4.

um- beklemek, ummak, istemek “Allah diyü kıl zârı/Oldur kamunun varı/Andan umalum yarı/Allah görelüm n'eyler” YED 71-2.

unıdul- unutulmak “Yavı vargıl bu yolda her bir dürlü menzilde/ ümle söylenen dilde gerek unidulasın” YED 281-7.

unut- / **unut-** **1.** unutmak “Gökdeki Hârût-Mârût ‘ışk için indi yire/Zühre yüzün göricek unıtdı Rahmân'ını” YED 398-6 **2.** dalgınlıkla bırakmak “Yünus sana tutdı yüzün unıtdı cümle kendözün/ ümle sana söyler sözün sensün söz söyleden bana” YED 8-6, **3.** hatırdan, gönülden çıkarmak “Şîrîn hulklar eylegil tatlu sözler söylegil/Sohbetlerde Yünus'u hergiz unutmayalar” YED 57-9, **4.** gereken önemi vermemek, üstünde durmamak “Hak Mûsâ'ya eyıtdi unıtdun emâneti/Ol nidâya cânını Mûsâ nisâr eyledi” YED 356-17.

unıtdur- unıtmasına yol açmak, unıtmasını sağlamak “Bunlara benüm didüm bunlara benin didüm/Unıtdurdum mâlını gencini dervişlerün” YED 149-8.

ur- **1.** vurmak YED 26-4, **2.** isabet ettirmek, atmak, fırlatmak YED 269-5, **3.** basmak, soymak, yağma etmek YED 197-4, **4.** koymak, yerleştirmek “Beni beşige urdılar eliüm ayagum sardılar/Öndin acısın virdiler tuz içine düşdi gönül” YED 152-4, **5.** takmak, giydirmek YED 168-10, **6.** belli bir sesi yüksek olarak çıkarmak “İsrâfil sûrın urıcak mahlûkât turugelicek/Senün ününden artuk hiç kulagum işitmeye” YED 3-8, **7.** kullanmak, sallamak YED 168-11.

urıl- vazolunmak “Baglana bin bin sunûf ‘âşıka yok havf u hayf/Yarın mahşer gününde Yevme yenfehu ırıla” YED 306-6.

usan- bıkmak, bezmek, usanmak, sıkılmak “Hergiz ölümün sanmaz ölesi günün anmaz/Bu dünyâdan usanmaz gaflet ögin almışdur” YED 76-2.

uşan- parçalanmak, ufalmak, toz hâline gelmek, dağılmak, savrulmak, ufalanmak “Kogıl beni hoş yanayın kül oluban uşanayın/Ol sevdiğün Muhammed'e olayın çerâk Çalab'un” YED 186-5.

uşat- 1. parçalamak, ufaltmak, ufalamak YED 156-3, 2. bırakmak “Adı sanı uşatdum/Küfrümi suya atdum” YED 71-8.

ut- / üt- 1. yenmek, kazanmak YED 18-1, 2. takip etmek, ardından gitmek “Öyle idüpdür ol beni seçemezem dünden günü/Alsun teni utsun cânı kon ben ana aldanayım” YED 216-3.

utan- gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, korkmak, mahcup olmak, utanmak “Dervîş adın idindüm dervîş tonın tonandum/Yola bakdum utandum hep işüm yanlış benim” YED 225-3.

uy- 1. uyum göstermek “Bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler/‘İşk şarâbın içen cânlar uymaz göçmege konmaga” YED 1-10, 2. bir inanca, anlayışa, duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek, tabi olmak “Niçe bir ben sana uyam özümü belâya koyam/N'ola gelsen sen de benim öğüdümi dutsan gönül” YED 161-3.

uyan- 1. uyanmak YED 392-2, 2. dirilmek “Senün kaşun turmadın ok atar yay kurmadın/İsrâfîl sûr urmadın niçe cânlar uyana” YED 320-9, 3. gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek, göz açmak “Kandaydun kandan geldün dîvâne/Aç gözünü bu gafletten uyan e” YED 346-1.

uyandır- uyarmak, ikaz etmek “Yûnus kogıl sen bu kuru da'vâyı/Vay ona ki Allah uyandırmaya” YED 326-8.

uyar- 1. uyandırmak, ikaz etmek “Miskîn Yûnus aç gözünü/Uyar gafletten özünü” YED 88-9, 2. ışığı parlatmak, yakmak YED 342-3, 3. harekete geçirmek YED 160-8.

uyu- uyumak “Söyler eydür bu degül benim begüm/Uyur iken düşde üç kez gördüğüm” YED 192-6.

uzan- yetişmek, ulaşmak, uzamak, uzanmak “İy metâ'ın kalba satan güherine pûllar katan/Assıyı ziyâna satan assıya uzanmaz mısın” YED 267-3.

uzat- 1. uzun sürmesine neden olmak, süreyi arttırmak “Uzatdı bu halk işi ger erkek ü ger dişi/Müsülmân olan kişi 'isyân yolına girmez” YED 115-2, 2. uzatmak YED 258-8.

üleş- paylaşmak, bölüşmek, dağıtmak “Mâlun çoğusa iy paşa hısımın kavmun üleşe/İledeler seni sine göresin yirün tengini” YED 350-4.

üş- üşüşmek, toplanmak, birikmek “Kanda ki bir gevde var kerkesler anda üşer/Tütüler evin şekker bulurlar kafes ile” YED 335-7.

üşen- bıkmak, usanmak, sıkılmak, rahatsız olmak “Biz bu yoldan üşenmedük erenlerden usanmaduk/Kimseyi yavuz sanmaduk her ne ider kolmaş ider” YED 80-2.

üşür- atmak, saplamak, sallamak, saldırmak “Topraga çün düşürdiler/El topraga üşürdiler/Taşlarla basdurdılar/Allâh sana sundum elüm” YED 184-9.

üzil- kesilmek, koparılmak “Hayrum şerüm yazılısar/‘Ömrüm ipi üziliser” YED 405-7.

üzüş- koparılmak, bir şeyi kendi aralarında bozmak “Ta'allukdan üzüşdü ol dostdan yana uçdum/‘İşk dîvânına düşdüm dîvânım yağmâ olsun” YED 271-7.

var- 1. gitmek YED 7-6, 2. çıkmak YED 74-2, 3. ulaşmak YED 2-9, 4. seslenme, çağrı anlamında “Bu kamu günâhların yuyan miskînligimiş/Var Yûnus sen miskîn ol gel tama'un yayın yas” YED 119-5, 5. bir durumdan başka duruma geçmek, başlamak “Allah buyruğın dutgil namâzun kılup gitgil/Namâzun kılmayınca zinhâr varmagil işe” YED 341-3.

varıl- bir yere ulaşmak “Benüm münâcâtum senden yanadır/Sana varur yolum sensüz varılmaz” YED 107-3.

vir- 1. vermek YED 8-1, 2. yaymak “Eydürsin kim gözüm görür da'vîyi ma'nîye irür/Gündüz güneş şû'le virür gice yanan çerâk nedir” YED 37-6.

viril- 1. iletilmek, duyurulmak “Geldi salacam sarılır/Dört yana sala virilür/İl namâzuma dirilür/Allâh sana sundum elüm” YED 184-6, 2. bırakılmak “Bu ben ben didüğüm eger ben isem/Bu benliğüm bana niçün virilmez” YED 107-10, 3. dağıtılmak “İşit ne dir horûsunuz/Tanla virilür rûzunuz/Dost dergâhuna dutgıl yüz/Tanla seher vaktinde tur” YED 88-2, 4. ihsan edilmek, bağışlanmak “Yine yini hazîneden yini hil'at giydi cihân/Yine virildi yini cân ot u ağaç sesdi yine” YED 312-3.

yag- dökülmek, gelmek, düşmek, yağmak “Ben ayumu yirde gördüm ne isterem gök yüzinde/Benüm yüzüm yirde gerek bana rahmet yirden yagar” YED 77-5.

yagmalan- baskı ve zor kullanarak bir şeyin sona erdirilmesi “Dost yüzün göricek şirk yagmâlandı/Anunçün kapuda kaldı şer'at” YED 20-5.

yak- 1. yakmak, tutuşturmak YED 54-9, 2. yıkıma, zarara yol açmak, mahvetmek “İşk nefis iline akdı ne buldıysa yakdı/Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldı” YED 394-3.

yakıl- yakma işi yapılmak, kül durumuna geçirilip yok edilmek “Niçe bir derdler ile odlara yanam yakılam/Niçe bir şâkir olam zâkir olam mihmân olam” YED 201-20.

yalvar- ısrarla bir şey istemek, yalvarmak “İşit sözümi ya sagır/Tâ terezün gele ağır/Yalvar Çalab'una çağır/Tanla seher vaktinde tur” YED 88-3.

yan- 1. yanmak YED 10-3, 2. ışık saçmak YED 310-7, 3. acı duymak, ıstırap çekmek YED 34-7, 4. yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak “Zebâniler çeke tuta götüre Tamu'ya ata/Deri yana sünük düte dün-gün işi efgân ola” YED 9-3.

yandur- yakmak “Kâfiri kamuş kibi od oluban yandurayım Tokuzını bir yirine saydurayım.” YED 333-3.

yandurt- yaktırmak, tutuşturmak “Oda yandurtdun külin savurtdun/Eyle mi gerek seni seveni” YED 353-10.

yanıl- 1. aldanmak, hata yapmak “Miskîn Âdem yanıldı Uçmak'da bugday yidi/İşi Hak'dan bilenler şeytândan tutmayalar” YED 57-8, 2. şaşırarak, karıştırmak “Hûrîlerle sırdaş olan Muhammed ile eş olan/Ol îmânı yoldaş olan bunda yol yanılmayandır” YED 99-7.

yap- inşa etmek, oluşturmak, meydana getirmek “Bir devlengeç yuva yapar yürür ilden yavru kapar/Togan ileyinden sapar zir'elinde murdârı var” YED 27-3.

yapış- 1. yapışmak, tutunmak “Berk yapışdun şol dünyâyâ koyup gitmeyesin bigi/Karanu yalınuz sinde varup yatmayasın bigi” YED 414-1, 2. iyice yaklaşmak, sokulup değmek YED 311-4.

yar- 1. bölüp ayırmak, yarık açmak YED 181-6, 2. oymak, delmek “Bir taşa kıldı nazar mu'cizâtula yarar/Çıkdı ber-Tâ vü Sin ü Yâ dürli nakış üstine” YED 321-3.

yara- 1. yaramak, iş görmek “Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın/Çün kim işe yararsın bu söz fâsid da'vîdür” YED 33-2, 2. uygun düşmek, yakışmak “Aldanma mâla davara kulluk eyle Hakk'a yara/Seviyile bile vara bâkî yoldaş olanı gör” YED 22-6.

yaradıl- / yaratıl- yaratılmak “Biz uludan işitdük evvel er yaratıldı/Pâdişâhun birliğün evvel kadim er bildi” YED 367-1.

yaraş- yakışmak “Yünus Emre kendözün topraga urgıl yüzün/Ma'şûkaya yaraşur bir miskînligüm vardur” YED 51-7.

yarat- 1. olmayan bir şeyi var etmek, yaratmak “*Senündür pâdişâhlık kudretiün var/Yaratdun yiri gögi heybetün var*” YED 48-1, 2. yeni bir şey ortaya koymak, yapmak “*Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum/Bu şimdiki devrede Yûnus'a aldar idüm*” YED 223-5.

yarıl- yarık açılmak, ayrılmak, yarılmak “*Taglar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla/Yılduzlar bağı kırıla düşe yire perrân ola*” YED 9-6.

yarlığa- bağışlamak, affetmek “*Hak Çalab'um Hak Çalab'um sencileyin yok Çalab'um/Günâhluyam yarlığagıl iy rahmeti çok Çalab'um*” YED 186-1.

yarlıgan- bağışlanmak, affedilmek “*Kim ere kullık ide ol 'azâbdan kurtıla/Mutlak ol yarlıganur kim görürse er yüzün*” YED 247-5.

yasa- düzenlemek, hazırlamak “*Cümle 'âlemler üstine hayr u şerri sen yasadun/Rahmet ü hişm havâledür kendü aslına katmaga*” YED 323-5.

yat- 1. uyumak “*Aç kendüne cinânun behişt ü didâr senün/Seni okur Sübhân'un ne yatarsın kıl yarak*” YED 134-2, 2. uzanmak YED 74-1, 3. mezarda gömülü olmak YED 18-10.

yayıl- birçok kimsenin duyma işine konu olmak, hızla duyulmak, yayılmak “*Yayıldı Yûnus adı suçdur cümle tâ 'atı/ Çalab'um 'inâyeti suçın geçüre meger*” YED 41-9.

yayla- şenlendirmek, güzel vakit geçirmesini sağlamak “*'Âşık olayın şol güle tolsun cihâna gulgule/Hezâr destân olubanı dost bâğını yaylayayın*” YED 283-6.

yaz- 1. yazmak “*Okıyuban yazmadın yanılıban azmadın/Yûnus bu 'ışk sözünü kim bildi bilesidür*” YED 64-7, 2. belirlemek YED 410-2.

yazıl- yazılmak “*Yûnus imdi gam yime n'idem ne kılam dime/Gelür kişi başına ezelde ne yazıla*” YED 335-20.

yed- çekmek, çekerek peşinden götürmek, yedekte götürmek “*Dilden nesnene gelmez suyıla gönül yunmaz/Girçegin gelenleri yederler bir kılıla*” YED 304-5.

yedil- yedeğe alınarak götürülmek, birinin kılavuzluğunda gitmek “*Dün ü günün çekerler o kıl üzülün diyü/Ömrin anda berkitmiş yedilür bir kılıla*” YED 304-6.

yet- / **yit-** erişmek, ulaşmak, yetişmek “*Çün gitdi Âdem 'ahdi yetdi Mûsâ'nun vakti/İblîs'e işbu işler yavlak eser eyledi*” YED 356-8.

yık- 1. yıkmak, dağıtmak, parçalamak YED 198-3, 2. *mec.* yıkmak, bozmak “*Kimseye hor bakmagıl hergiz gönül yıkmagıl/Yitmiş iki milletde dervîşlik yarı gerek*” YED 142-4.

yıkıl- 1. bozulmak, dağılmak “*Gönlüm bana yoldaş iken zühd ü tâ 'at kılırudum/Yıkıldı bu tertiblerüm gönülsüzem elüm irmez*” YED 104-4, 2. yok olmak, mahvolmak YED 375-5.

yırt- yırtmak, parçalamak, parçalara ayırmak “*Gönül sındı buludı hem Hakk'a yakınıdı/Yine dikerem diyü bütünü yırtmayalar*” YED 57-4.

yırtıl- yırtılmak, parçalanmak “*Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla/Bilmedüğün günâhların anda sana 'iyân ola*” YED 9-7.

yıyla- koklamak “*Çü girdüm 'ışkun bâğına bakdum soluma saguma/Dürlü yemişlerün yiyüp güllerini yıylayayın*” YED 283-4.

yi- 1. yemek yemek “*Muhammed'e kâfirler üç kez agu virdiler/Birin kuzuyla yidi ikin aşın üstine*” YED 321-5, 2. harcamak, tüketmek, bitirmek YED 227-7.

yidür- yemesini sağlamak, yedirmek “*Dâyimâ kendü yanından yidürür, içürürdi.*” YED 300-6.

yilte- / **yelte-** heveslendirmek, özendirmek “*Uçmak Uçmak didüğün kulların yiltedüğün/Uçmagun ser-mâyesi bir gönül itmek gerek*” YED 141-4.

yimişlen- yemiş, meyve yemek “Nefesinden müşkile ‘anber düte/Budagından il ü şâr yimişlene” YED 324-2.

yin- yemek yenmek “Müsülmânlar zamâne yatlu oldu/Helâl yinmez harâm kıymetlü oldı” YED 387-1.

ynile- bir şeyin yerine yenisi koymak, tazelemek “Yûnus cânun ynile ki dostlugun anıla/Işkıla dinlerisen bilesin kudretümüz” YED 116-8.

yir- 1. kötülemek, beğenmemek “Hak nazar kıldığı câna bir göz ile bakmak gerek/Ana ki Hak nazar kıldı ben anı niçe yireyin” YED 266-5, **2.** hakir görmek “Yûnus sözün kime dirsın yâ kimün kaygusın yirsın/Nasihat halka eylersin yâ özün neye tutmazsın” YED 235-9.

yirin- kederlenmek, mahzun olmak, tasalanmak, yakınmak “Ne varlığa sevinürem/Ne yokluga yirinürem” YED 381-2.

yit- 1. kaybolmak, ortadan kalkmak, yok olmak, zayi olmak YED 113-10, **2.** bitmek, tükenmek, süresi dolmak “Göçenler menzile yitdi vardı anda karâr itdi/Geçdi ‘ömür kavil yitdi varlığımdan nâ-çâr oldum” YED 208-7, **3.** eklenmek, karışmak, dökülmek “Görün ki Yûnus n'itdi varuban hazrete gitdi/Katredür ‘ummâna yitdi talsa gerek şimden girü” YED 286-7.

yitiş- ulaşmak, varmak, yetişmek, vasıl olmak “Yûnus imdi namâzun komagıl sen kıla gör/Ansuzın ecel irer ‘ömür yitişür başa” YED 341-7.

yitür- 1. yatırmak, koymak “Salacamı götürdiler/Musallâya yitürdiler” YED 184-7, **2.** mahvetmek, kaybetmek YED 250-3, **3.** ulaştırmak, eriştirmek YED 147-3.

yogur- yoğurmak, şekil vermek “‘Azrâil gökden inde bir avuç toprak aldı/Dört ferişte yogurdu bir peygamber eyledi” YED 355-5.

yor- anlamlandırmak, yorumlamak, tabir etmek “Er oldur ki menzilin her dem gösteri tura/Degme ‘ârif bu düşi yoramaz işi degül” YED 164-4.

yort- devamlı yürümek, koşmak “Yort iy gönül sen bir zamân âsûde fârig hoş yüri/Korkma kayırma kimseden gussa vü gamdan boş yüri” YED 403-1.

yoyıl- bozulmak, yok edilmek “İsrâfîl sûri ura yir yüzi divşürile/Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla” YED 306-1.

yöner- yönelmek, yön vermek, yönlendirmek “Toza bulaşmış yatur yaşı yitmiş kocalar/Nevbet irse yönerür hem pîre hem cüvâne” YED 313-8.

yu- 1. yıkamak “Bir garîb ölmüş diyeler/Üç günden sonra tuyalar/Sovuk suyula yuyalar/Şöyle garîb bencileyin” YED 277-6, **2.** gidermek, temizlemek “Okına Kur'ân u Yâ-sîn/Kulak urup dinleyesin/Tagca günâhun yuyasın/Tanla seher vaktinde tur” YED 88-6.

yum- örtmek, üstüne koymak, kapamak “Behey miskîn aç gözünü bu fâniden yum gözünü/Günâhdan kara yüzünü hiç agartmayasın bigi” YED 414-3.

yumşan- yumuşamak “İşki var gönül yanar yumşanur muma döner/Taş gönüller kararmış sarp-katı kışa benzer” YED 66-3.

yumşat- katılığını, sertliğini, kabalığını veya acımasızlığını ortadan kaldırmak “Birlik diyen katında hiç sen-ben dimek hiç yok durur/Yûnus dilin sen yumşatdun bu tevhîdi eyitmege” YED 323-9.

yun- 1. yıkanmak “Gül-âb olıcak u su dağı sâb n/Getüreyim uş hücre içinde yun” YED 304-5, **2.** temizlenmek “Bu murdârı divşürenler bu su ile yunur sanur/Erden himmet olmayınca ‘ömür geçer yunmayısar” YED 24-4.

yut- 1. yutmak YED 18-4, **2.** içine alıp yok etmek “Şeddâd bir uçmak yaptı Nemrûd göge ok atdı/Kârûn'ı da yir yutdı Âdil Nuşîrvân kanı” YED 396-4.

yüklen- yüklenmek, yükleme işi yapılmak “*DeFTER-i ‘amâlûmi yükledüm itdüm ‘azm-i râh/Menzil-i maksûda Hak'dan emr ü fermân isterem*” YED 228-5.

yüklet- yük koymak “*Bir serçeniñ kanadın kırk kanluya yükletdüm/Çifti dahi çekmedi kaldı şöyle yazılı*” YED 407-4.

yürin- yürüme işi yapılmak “*Yûnus Hak tecellîsin şâ‘ir dilinden söyler/ ânda gevher varısa Hak'dan yana yürüdü*” YED 383-5.

yürü-/yori- 1. yürümek YED 8-4, 2. gezmek, dolaşmak YED 61-8, 3. yaşamak, ömür sürmek “*Yürüridüm sag selâmet/Takdîr eyledi melâmet/Ecel kıldı hoş melâmet/Esenledüm dünyâm seni*” YED 413-3, 4. hüküm sürmek “*Ser-â-ser toptolu yir ü gök üzre/Yürür bu kudretün hoş milketün var*” YED 48-10, 5. hareket etmek, dönmek “*Göge eytdi dön didi ay-gün yürisün didi/Suyı mu‘allak kodı üstinde yir eyledi*” YED 355-3, 6. çıkmak, yükselmek “*Muhammed’ün medhini idelüm baş üstine/Zîrâ ki ol Muhammed yürüdü ‘Arş üstine*” YED 321-1.

yüz- su yüzeyinde veya içinde ilerlemek, yüzmek “*Şerî‘at oğlanları niçe yol eyde bana/Hakikat deryâsında bahrî oldum yüzerem*” YED 171-7.

yüzdür- yüzmesini sağlamak veya yüzme işini yaptırmak “*İşk bî-karâr denizdür cânunu ‘ışka yüzdür/Denizde bahrî vardur yüzdüm yüzmedüm dime*” YED 336-3.

Sonuç

Çalışmada Batı grubu yazı dilinin teşekkül dönemi olan Eski Anadolu Türkçesi ve Yunus Emre Türkçesi, söz varlığı ve bunu oluşturan temel unsur olan fiillerin tespiti ve metinler esas alınarak oluşturulan bağlamsal anlamlandırmalar yer almaktadır. Tarihî metinlerdeki fiillerin gösterdiği anlam değişimleri, bu alanlarda hazırlanmış bağlamsal dizinlerden takip edilebilir. Bu çalışmada yer alan zengin fiil listesi, bağlam temel alınarak hazırlanmış ve bu yönüyle anlam bilimi ve Türk dilinin söz varlığına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmada, Yunus Emre Divanı’ndan 504 fiil fişlenmiş ve fiiller bağlamdan yola çıkılarak anlamlandırılmıştır. Fiillerin temel, yan ve mecaz anlamları ortaya çıkmıştır. Dilin yapısından kaynaklanan metafor, metonimi, çok anlamlılık ve eş adlılık gibi dil içi faktörler de belirlenmiştir. Fiillerin tarihî süreç içinde tek anlamlılıktan çok anlamlılığa doğru gelişim gösterdiği görülmektedir. Özellikle bazı işlek fiillerin çok sayıda anlamı tespit edilmiştir. Bazı fiillerin ise eserde tek anlamı kaydedilmiştir. Türkçenin tarihî dönemine ait, Türk yazı dili için dönüm noktası olan Yunus Emre’nin eserinden yola çıkılarak Türk kültürü ve diline ait söz varlığına ışık tutulmuştur.

Bu çalışmayla temel söz varlığı unsurlarından olan fiillere dair anlambilimsel ve sözlükbilimsel bir taslak hazırlanmıştır. Bu tür çalışmalara verilen önem git gide artmakta olup konuyla ilgili çeşitli projeler yürütülmektedir. Araştırma, fiillerin anlamlarının belirlenmesi, anlam olayları ve anlam değişimleri gibi anlam biliminin alt alanları hususunda çalışma yapacak araştırmacılara da malzeme sunmaktadır. Esere ait fiillerin tespiti, bağlamlı ve tanıklı formda hazırlanması çalışmayı bir nevi tarihî sözlük formatına dönüştürmüştür. Eserle ilgili daha önce yapılan dizin ve sözlüklerde genellikle birkaç anlamla kaydedilen fiillerin aslında çok anlamlı oldukları, metinlerden çıkarılan bir sonuçtur. Bu da yüzyıllardır Türkçenin anlam zenginliğinin metinlerin içinde saklı kaldığı gerçeğini gün yüzüne çıkartmaktadır.

Yunus Emre’nin Divanı’ndaki fiillerin anlamlandırılmasının yanı sıra yazım/ımla, ses ile ilgili birtakım değişikliklerin olduğu sonucu da ortaya çıkmıştır. Arap harfleriyle kaleme alınmış nüshalar, imla bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedir. Çeşitli yazım biçimleri, ses değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. İkili yazım biçimlerine sıklıkla rastlanılmış ve her iki biçim de çalışmada yer almıştır.

Tarihi ve yazılı metinleri yüzyıllar öncesine dayanan, hâlihazırda manzum-mensur eserleri bulunan Türk dili zengin söz varlığına sahiptir. Söz konusu verilerin gün yüzüne çıkartılabilmesi ve ilgili alanlara hizmet edebilmesi için bilimsel araştırmalar ve çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2005). *Yunus Emre şiirinin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Çukurlu, T. (2010). *Yunus Emre Dîvânı'nda teşbih* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Demirci, M. (2008). *Yunus'ta Hak ve halk sevgisi*. İstanbul: H Yayınları.
- Develi, H. (2015). Açıklamalı Yunus Emre sözlüğü'ne dair. *Türk Dili*, C.CVIII, (756), 83-94.
- Dilçin, C. (2011). *Divan şiiri ve şairleri üzerine incelemeler*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Erkınay, H. K. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi ile Kâmûs-ı Türkî'deki fiiller üzerine karşılaştırmalı anlam incelemesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- <http://www.tebdiz.com/>, E. T. 21.06.2021.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, E. T. 21.06.2021.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar-ilkeler-teknikler*. 23. bsk. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Köprülü, F. (1981). *Türk Edebiyatı'nda ilk mutasavvıflar (Gerekli sâdeleştirmeler ve bâzı notlara ilâvelerle yayımlayan Orhan F. Köprülü)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Sakar, E. (2015). Gönül Çalab'ın tahtı bir Yunus Emre sözlüğü müdür?. *Ayraç Dergisi*, 67, 30-33.
- Tatçı, M. (2008). *Yunus Emre Dîvân ve Risâletü'n-Nushiyye*. İstanbul: H Yayınları.
- Tatçı, M. (2009). *Yine geldi aşk elçisi. Yunus Emre seçmeler*. İstanbul: H Yayınları.
- Tatçı, M. (2014). <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10662,girispdf.pdf?0>
- Toprak, B. (2006). *Yunus Emre Divanı*. İstanbul: Odunpazarı Belediyesi Yayınları.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.